

KNJIŽNICA VELENJE

Špela Mlinar

**SPLOŠNE KNJIŽNICE IN SPODBUJANJE BRALNE KULTURE: EVALVACIJA
NACIONALNEGA PROJEKTA RASTEM S KNJIGO V ŠOLSKEM LETU 2024/2025
V KNJIŽNICI VELENJE**

Pisna naloga za bibliotekarski izpit

Velenje, 2025

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA

Ime in PRIIMEK: Špela MLINAR

Naslov pisne naloge: Splošne knjižnice in spodbujanje bralne kulture: evalvacija nacionalnega projekta Rastem s knjigo v šolskem letu 2024/2025 v Knjižnici Velenje

Kraj: Velenje

Leto: 2025

Št. strani: 31

Št. slik: 13

Št. preglednic: 0

Št. prilog: 1

Št. strani prilog: 3

Št. referenc: 30

Strokovno usposabljanje za bibliotekarski izpit je potekalo v Knjižnici Velenje.

Mentorica med strokovnim usposabljanjem: Metka Pivk Srdič

UDK: 028.5:027(497.4Velenje)"2025"

Ključne besede: splošne knjižnice, mladostniki, bralna pismenost, bralna kultura, evalvacija

Izvleček:

Izbrana tema se navezuje na nacionalni projekt Rastem s knjigo, ki je namenjen spodbujanju bralne kulture in se izvaja z učenci sedmega razreda osnovnih šol in dijaki prvega letnika srednjih šol. V strokovni nalogi smo želeli ovrednotiti vlogo splošnih knjižnic pri spodbujanju bralne kulture mladostnikov skozi evalvacijo nacionalnega projekta Rastem s knjigo v lokalnem okolju, natančneje Knjižnici Velenje. Definirali smo pojma bralna kultura in bralna pismenost, opredelili vlogo splošne knjižnice pri spodbujanju branja mladostnikov ter predstavili izvajanje omenjenega projekta in storitev za mladostnike v Knjižnici Velenje. Raziskovalne podatke smo pridobili s pomočjo anketnega vprašalnika, ki smo ga razdelili izbranemu vzorcu učencev in dijakov, sodelujočih v letošnjem projektu Rastem s knjigo. Na podlagi rezultatov, ki so pokazali, da jih je veliko članov naše knjižnice, da večinoma prihajajo zaradi izposoje knjig za domače branje in da se projekt večini zdi poučen, spodbuden za branje ali uporaben, smo tri postavljene hipoteze potrdili, dve pa ovrgli. Iz mnenj in ocen anketirancev smo izvedeli tudi, da jih skupaj več kot polovica nikoli ali skoraj nikoli ne uporablja računalniškega knjižničnega kataloga COBISS. Predlagamo, da se v novi sezoni izvedbe projekta najbolj nadgradi njegova predstavitev in pri tem še posebej izpostavi njegova uporabnost v praksi. Pri tem v povezavi s spoznavanjem postavitve gradiva v knjižnici in za dvig zanimanja predlagamo uvedbo igrifikacije in aktivnejše vključevanje udeležencev projekta v njegovo izvedbo. Nasploh bodo pridobljeni rezultati podlaga za načrtovanje novih in nadgrajevanje že obstoječih storitev in bibliopedagoških dejavnosti za mladostnike tako, da bodo zadovoljevale želje in potrebe današnje generacije mladih odraslih.

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorici Metki Pivk Srdič za podporo, strokovno vodenje, potrpežljivost, dragocene nasvete in spodbudne besede med celotnim strokovnim usposabljanjem in pri nastajanju strokovne naloge.

Hvala vsem sodelavcem Knjižnice Velenje za vsa nadomeščanja, zamenjave, strpnost, pomoč, sodelovanje in razumevanje med enoletnim izobraževanjem.

Zahvaljujem se tudi vsem sodelujočim osnovnošolcem in dijakom ter njihovim učiteljem za čas in pripravljenost rešiti anketni vprašalnik.

Posebna hvala moji družini – hčerkama za tišino in mir, možu za razumevanje, varstvo in moralno podporo. Zlati ste!

KAZALO VSEBINE

1	UVOD	1
1.1	NAMEN IN CILJI.....	2
1.2	RAZISKOVALNA METODA	2
1.3	HIPOTEZE	3
1.4	OMEJITVE RAZISKAVE	4
1.5	KNJIŽNICA VELENJE.....	4
2	BRANJE	4
2.1	BRALNA PISMENOST	5
2.2	BRALNA KULTURA	7
2.3	VLOGA SPLOŠNE KNJIŽNICE PRI SPODBUJANJU BRANJA PRI MLADOSTNIKI	8
3	JAVNA AGENCIJA ZA KNJIGO IN PROJEKT RASTEM S KNJIGO	10
3.1	JAVNA AGENCIJA ZA KNJIGO IN PROJEKT RASTEM S KNJIGO.....	10
3.2	IZVEDBA PROJEKTA RASTEM S KNJIGO IN STORITVE ZA MLADOSTNIKE V KNJIŽNICI VELENJE	13
4	EVALVACIJA PROJEKTA RASTEM S KNJIGO V KNJIŽNICI VELENJE.....	15
5.1	MERSKI INSTRUMENT.....	16
5.2	ANALIZA REZULTATOV	17
5	RAZPRAVA Z ZAKLJUČKI	27
6	NAVEDENI VIRI IN LITERATURA	31
	PRILOGE.....	I
	PRILOGA 1: ANKETNI VPRAŠALNIK.....	I

KAZALO GRAFIKONOV

Grafikon 1: Spol.....	17
Grafikon 2: Izposoja knjig	18
Grafikon 3: Članstvo v Knjižnici Velenje	18
Grafikon 4: Storitve, zaradi katerih prihajajo sedmošolci	19
Grafikon 5: Storitve, zaradi katerih prihajajo dijaki prvih letnikov	20
Grafikon 6: Uporaba računalniškega knjižničnega kataloga COBISS	21
Grafikon 7: Seznanjenost s COBISS-om	22

Grafikon 8: Novosti ob predstavitvi COBISS-a	22
Grafikon 9: Samostojnost pri iskanju gradiva v knjižnici	23
Grafikon 10: Branje podarjene knjige.....	24
Grafikon 11: Mnenje o projektu Rastem s knjigo.....	24
Grafikon 12: Vsebina projekta Rastem s knjigo po uporabnosti – sedmošolci.....	26
Grafikon 13: Vsebina projekta Rastem s knjigo po uporabnosti – dijaki prvih letnikov	26

1 UVOD

V sodobni informacijski družbi, ki je vse bolj digitalizirana in kjer se količina podatkov nenehno povečuje, je bralna pismenost ključna spretnost za uspešno vključevanje posameznika v vsakdanje življenje, izobraževalne procese in poklicno pot ter soočanje z družbenimi izzivi danes in v prihodnje. Bistvena je tako za druge pismenosti kot vseživljenjsko učenje. Skupaj z bralno kulturo je osnovni gradnik informacijsko pismene in kritično misleče družbe. Splošne knjižnice imajo pri tem pomembno vlogo kot osrednje kulturne in izobraževalne ustanove, ki z različnimi programi in dejavnostmi spodbujajo branje, zlasti med mladimi, ter ob svoji tradicionalni vlogi iščejo vedno nove pristope in inovativne poti do uporabnikov. Med najpomembnejše izzive splošnih knjižnic sodi navduševanje za branje otrok in mladostnikov v upanju, da bo knjiga njihova stalna spremljevalka vse življenje. Eden vidnejših nacionalnih projektov na tem področju je projekt Rastem s knjigo, ki že dve desetletji s povezovanjem splošnih in šolskih knjižnic krepi bralno motivacijo osnovnošolcev in dijakov.

Teoretični del strokovne pisne naloge obsega obrazložitev osnovnih pojmov, povezanih z izbrano temo, kot so branje, bralna pismenost in bralna kultura mladostnikov. Predstavili smo možne vzroke za njun upad ter skupine in dejavnosti, ki lahko vplivajo na dvig obravnavane problematike in povečajo zanimanje mladih za branje, vse skupaj pa smo podkrepili z izsledki različnih raziskav o tej temi. Za namen primerjalne analize smo pregledali rezultate različnih, tudi mednarodnih raziskav s tega področja, kot sta PISA in PIRLS, ter dokumente s preučevanega področja: IFLA – Smernice za knjižnične storitve za mladostnike (2022), Strokovna priporočila in standardi za splošne knjižnice (2019) in Strategija razvoja slovenskih splošnih knjižnic 2022–2027 (2022).

V praktičnem delu naloge smo analizirali izvajanje nacionalnega projekta Rastem s knjigo v šolskem letu 2024/2025 v Knjižnici Velenje ter v okviru raziskave ugotavljali stališče učencev do omenjenega projekta, obiskovanja knjižnice in branja. Pri tem smo projekt ovrednotili z vidika njegove učinkovitosti pri spodbujanju bralne kulture med mladimi, kar nam je pomagalo pridobiti pomembne podatke, ki jih lahko na podlagi analize stanja, s katerim se srečuje naša knjižnica, preobrazimo v splošno razumevanje pomena, namena in cilja projekta ter njegove uspešnosti na državni ravni.

1.1 NAMEN IN CILJI

Namen pisne naloge je bil celostno ovrednotiti vlogo splošnih knjižnic pri spodbujanju bralne kulture mladih skozi evalvacijo nacionalnega projekta Rastem s knjigo v lokalnem okolju, natančneje v Knjižnici Velenje, saj menimo, da je analiza njegove uspešnosti ključnega pomena za njegovo izboljšavo v prihodnjih letih. Osredotočili smo se na analizo izvedbe projekta, odziv ciljne skupine (učencev sedmih razredov osnovnih šol in dijakov prvega letnika srednjih šol) ter vpliv projekta na bralne navade mladostnikov. Za to temo smo se odločili, ker v skoraj 20 letih izvajanja omenjenega projekta v Knjižnici Velenje še nismo ocenili in analizirali uspešnosti doseganja njegovih ciljev. Poleg tega želimo učinke izvajanja projekta v Knjižnici Velenje primerjati z namenom, cilji in poslanstvom ter strateškimi dokumenti naše splošne knjižnice, na podlagi česar bomo lahko načrtovali prihodnje dejavnosti in spremembe za uspešnejše vključevanje v lokalno okolje ter zadovoljevanje potreb uporabnikov predvsem v okviru ciljne skupine mladostnikov, preko katerih posredno nagovarjamo tudi njihove starše, skrbnike in stare starše.

Temeljni cilj naloge je bil na podlagi rezultatov raziskave kritično oceniti trenutno zasnovo projekta in njegovo izvedbo v naši knjižnici ter podati predloge za njegovo spremembo v prihodnjih letih, da bo uspešnejše izpolnjeval cilj spodbujati bralno motivacijo mladostnikov in njihov obisk splošnih knjižnic. Menimo namreč, da ta ciljna skupina bralcev potrebuje posebno pozornost in obravnavo, saj opažamo, da mnogi v tem življenjskem obdobju prenehajo brati. Cilji naloge so tako predstaviti koncept bralne pismenosti in bralne kulture v sodobnem kontekstu, analizirati cilje, strukturo in izvedbo projekta Rastem s knjigo, empirično oceniti vpliv projekta na bralne navade mladostnikov v lokalnem okolju, identificirati dejavnike, ki vplivajo na uspešnost projekta v splošnih knjižnicah, in podati predloge za izboljšave oz. nadgradnjo programa na lokalni ravni v okviru njegovih ciljev in zasnove na državni ravni.

1.2 RAZISKOVALNA METODA

Raziskovalne podatke za praktični del naloge smo pridobili s pomočjo ene najpogostejših oblik zbiranja podatkov v družboslovju, to je kvantitativne metode ankete. Zanj smo se odločili zaradi ekonomičnosti izvedbe, saj omogoča pridobivanje veliko podatkov v kratkem časovnem obdobju. Ob tem smo se zavedali slabosti njenega izvajanja tako pri pridobivanju

podatkov (nedokončane in nepopolno izpolnjene ankete, nezanimanje, neiskrenost oz. neresnost pri izpolnjevanju) kot interpretaciji rezultatov.

V praktičnem delu smo ugotavljali mnenje udeležencev raziskave o projektu, obiskovanju knjižnice in branju. Naš raziskovalni vzorec je bil neslučajnostni, vanj so bili vključeni osnovnošolci in dijaki, sodelujoči v letošnjem projektu Rastem s knjigo v Knjižnici Velenje. Zbrane podatke smo analizirali s pomočjo vsebinske analize, primerjalne interpretacije in osnovne deskriptivne statistike.

Uporabili smo tudi druge raziskovalne metode:

- pregled primarnih in sekundarnih virov, to je dokumentov, poročil, strokovnih člankov in raziskav z obravnavanega področja, s čimer smo dobili vpogled v teoretično osnovo projekta Rastem s knjigo in dosedanje razumevanje njegove vloge, ciljev in uspešnosti;
- empirično analizo zbranih podatkov (kjer smo ocenili število udeležencev raziskave, njihova mnenja in bralno odzivnost).

1.3 HIPOTEZE

V praktičnem delu naloge smo na podlagi raziskovalnega problema preverjali naslednje hipoteze:

- H1: Vsaj polovica osnovnošolcev in dijakov je bila članica Knjižnice Velenje že pred udeležbo v projektu Rastem s knjigo.
- H2: Knjižnico Velenje osnovnošolci in dijaki najpogosteje obiščejo, da si izposodijo knjige za domače branje.
- H3: Več kot polovica osnovnošolcev in dijakov se z računalniškim knjižničnim katalogom COBISS prvič seznani v osnovnošolski knjižnici.
- H4: Manj kot polovica osnovnošolcev in dijakov je knjigo, ki so jo prejeli ob udeležbi v projektu Rastem s knjigo, prebrala že prej.
- H5: Vsaj polovici osnovnošolcev in dijakov se zdi, da projekt Rastem s knjigo spodbuja branje.

1.4 OMEJITVE RAZISKAVE

Raziskava je bila omejena na področje, ki ga s svojim delom pokriva Knjižnica Velenje v treh enotah (poleg velenjske še v občinah Šoštanj in Šmartno ob Paki). Omejitev je bila tudi časovna, vnašanje in obdelava rezultatov sta nam namreč vzela precej časa, saj smo anketiranje izvedli v tiskani obliki, rezultate pa vnašali v spletno orodje 1KA. Spletnega anketiranja nismo uporabili, saj smo želeli zajeti čim večji vzorec, poleg tega bi predvsem učenci sedmih razredov ankete zaradi omejene programske opreme in časa težko izpolnjevali v šolah.

1.5 KNJIŽNICA VELENJE

Javni zavod Knjižnico Velenje je leta 1962 ustanovila Mestna občina Velenje. Osrednja splošna knjižnica Velenje javno službo izvaja na območju treh občin v Šaleški dolini: Velenje, Šoštanj in Šmartno ob Paki. Knjižnična zbirka je konec leta 2024 štela skupaj 205.619 enot oz. 92.347 naslovov. Serijskih publikacij je bilo 2412 enot. Skupaj je imela 190.283 enot knjižnega in 15.336 enot neknjižnega gradiva (92,54 % : 7,46 %). Leposlovja je bilo 122.293 enot, strokovnega gradiva pa 83.362 enot (59,48 % : 40,52 %). Otrokom in mladini je bilo namenjenih 82.839 enot gradiva, odraslim 122.780 enot (40,29 % : 59,71 %). Organi zavoda so direktor, svet knjižnice in strokovni svet. V zavodu je bilo 31. 12. 2024 zaposlenih 29 delavcev in 3 javni delavci (Knjižnica Velenje, 2025).

2 BRANJE

Branje je ena izmed ključnih dejavnosti za razvoj posameznika in družbe kot celote (Gomboc, 2014, str. 1–2). V tem poglavju najprej predstavljamo pojem bralne pismenosti kot temeljne veščine, ki mladim omogoča učinkovito razumevanje in uporabo različnih besedil v sodobnem, predvsem digitalnem okolju. Nadalje obravnavamo širši koncept bralne kulture, ki presega zgolj tehnične spretnosti branja in vključuje tudi vrednote, navade in motivacijo za branje. V zadnjem delu se osredotočamo na vlogo splošnih knjižnic pri spodbujanju branja pri mladostnikih, pri čemer posebej predstavimo strategijo Knjižnice Velenje, ki je pomemben dejavnik v razvoju bralne kulture med mladimi.

2.1 BRALNA PISMENOST

Bralna pismenost, ki je tesno povezana s splošnejšim pojmom branja, je ena izmed temeljnih veščin, ki mladim omogoča uspešno vključevanje v sodobno družbo znanja (Gomboc, 2014, str. 3–7). Njeno definicijo podaja Nacionalna strategija za razvoj bralne pismenosti za obdobje 2019–2030 (2019, str. 10): »Bralna pismenost je stalno razvijajoča se zmožnost posameznika in posameznice za razumevanje, kritično vrednotenje in uporabo pisnih informacij. Ta zmožnost vključuje razvite bralne veščine, (kritično) razumevanje prebranega in bralno kulturo (pojmovanje branja kot vrednote in motiviranost za branje). Zato je temelj vseh drugih pismenosti in je ključna za razvijanje posameznikovih in posamezničnih sposobnosti ter njuno uspešno sodelovanje v družbi.« To pomeni, da ne zajema le osnovnega razumevanja napisanega besedila, temveč tudi sposobnost njegovega kritičnega vrednotenja, refleksije in uporabe informacij iz različnih virov, obenem pa razvija zmožnosti refleksije, empatije in splošne zmožnosti vključenosti posameznika v družbo (Kovač, 2020, str. 65–76). Gre za celosten proces, ki omogoča osebni, izobraževalni in poklicni razvoj posameznika (Fideršek, 2020, str. 7–8).

Razumevanje bralne pismenosti je večplastno in se skozi čas ter različne discipline spreminja. Vključuje zmožnost bralca, da identificira, razume, interpretira, ustvarja, kritično presoja in komunicira z uporabo pisanih in tiskanih vsebin, prilagojenih različnim življenjskim kontekstom, kar je temeljno orodje za učenje in osebni razvoj. Pomemben je tudi vidik aktivnega sodelovanja v družbi z uporabo pridobljenih informacij za doseganje osebnih ciljev in razvoj potenciala (Korošec Kavčič, 2013, str. 18–21). Gre torej za več kot le tehnično dekodiranje besedila, saj zajema tudi razumevanje, interpretacijo in vrednotenje vsebin.

Teoretični pristopi k bralni pismenosti izpostavljajo različne vidike njenega razvoja. Kognitivni pristop jo vidi kot skupek mentalnih procesov, ki vključujejo dekodiranje, razumevanje in pomnjenje informacij. Sociokulturni pristop pa poudarja vpliv družbenih praks, jezika in kulture, saj bralna pismenost ni ena sama sposobnost, temveč mnogo različnih, ki so odvisne od konkretnih kontekstov (Korošec Kavčič, 2013, str. 18–20).

Danes bralna pismenost presega tradicionalno branje knjig in je dinamičen proces, ki zahteva nenehno učenje in prilagajanje spremembam v družbenih, kulturnih in tehnoloških okoljih (Nacionalna strategija za razvoj bralne pismenosti za obdobje 2019–2030, 2019). Mladostniki

berejo tudi digitalne vsebine, kot so spletni članki, objave na družbenih omrežjih, infografike in video napisi, zato je pomembno večmodalno razumevanje informacij. Digitalna, vizualna in medijska pismenost so postale sestavni del širšega pojma bralne pismenosti (Novljan, 2002, str. 7–18).

Bralna pismenost je v raziskavi PISA opredeljena kot razumevanje, uporaba, razmišljanje o napisanem besedilu ter zavzetost ob njegovem branju, kar bralcu oz. bralki omogoča doseganje postavljenih ciljev, razvijanje lastnega znanja in potencialov ter sodelovanje v družbi (PISA 2022, 2023). Po podatkih omenjene mednarodne raziskave slovenski mladostniki dosegajo rezultate v povprečju ali nekoliko nad povprečjem držav OECD, a se pri tem pojavljajo številni izzivi. Povprečni dosežek pri branju (469 točk) je bil leta 2022 v Sloveniji nižji kot leta 2018 (za 26 točk) in hkrati najnižji od začetka sodelovanja Slovenije v raziskavi. Povprečni dosežek na ravni držav članic OECD je bil v letu 2022 za 11 točk nižji kot leta 2018 (PISA 2022, 2023). Opazne so velike razlike med bolj in manj uspešnimi bralci, ki so povezane z družbenoekonomskim statusom, jezikovnim okoljem in drugimi dejavniki. Velik delež mladih kljub formalnemu izobraževanju kaže omejeno razumevanje zahtevnejših besedil, težave pri povezovanju informacij in prepoznavanju sporočil avtorjev. Prav tako upada motivacija za prostovoljno branje. Zaznaven je tudi negativen vpliv digitalizacije na razvoj bralne pismenosti in kognitivnih zmožnosti v širšem, kar lahko pripelje do nazadovanja družbe v celoti (Kepić Mohar, 2021, str. 15–18, 29–41).

Na razvoj bralne pismenosti močno vplivajo družinsko okolje, kakovost šolskega sistema, dostop do knjižnic in digitalnih virov ter tehnologija (Brezigar, 2011, str. 14–16). Bralne navade se oblikujejo v družini, kjer je branje del vsakdanjika, ter so podprte z ustrezno pedagogiko in dostopom do raznolike literature (Janeš in Škrlić, 2012, str. 51–56). Knjižnice in digitalni mediji imajo dvojno vlogo – lahko spodbujajo, a tudi otežujejo bralno dejavnost, odvisno od načina uporabe (Korošec Kavčič, 2013, str. 12–17).

Slovenija se kljub nekaterim uspehom sooča z izzivi na področju spodbujanja bralne pismenosti, zato je pri izobraževanju pomembno krepiti medpredmetne pristope ter vanj vnašati sodobno mladinsko literaturo in multimedijske vsebine, ki mladim omogočajo identifikacijo in povečujejo motivacijo za branje (Grilc, 2017, str. 45–60). Pobude, med katere bi lahko šteli tudi projekt Rastem s knjigo, skupaj z dejavnostmi knjižnic, šol in nevladnih organizacij kažejo pozitiven trend (Vilar idr., 2017, str. 203–208). Iz prakse je razvidno, da je

pomembno tudi širše strateško sodelovanje med izobraževalnimi ustanovami, starši in širšo družbo, saj se tako ustvari okolje, v katerem je bralna pismenost priznana kot ključna za razvoj učnih in življenjskih kompetenc mladih (Novljan, 2008, str. 115–117, 120–122).

2.2 BRALNA KULTURA

Bralna kultura je širši pojem od bralne pismenosti, saj ne zajema le tehničnega vidika razumevanja in interpretacije besedil, temveč tudi odnos do branja, motivacijo, vrednote, navade ter kulturne in družbene okoliščine, ki vplivajo na posameznikovo bralno vedenje, oz. pomeni obvladovanje vseh vrst branja, zanimanje za različne literarne zvrsti in njihovo poznavanje (Gomboc, 2014, str. 27). Povezana je z načinom, kako posamezniki in skupnosti dojemajo pomen branja v vsakdanjem življenju ter kako to dejavnost umeščajo v svojo rutino, identiteto in prosti čas, saj jo lahko oz. moramo razumeti kot skupek pojmovanj in norm, ki so prisotne v družbi ter jo tudi nadalje opredeljujejo in razvijajo (Fideršek, 2020, str. 1). V skladu s tem lahko zaključimo, da je bralna kultura vrednota, ki jo je treba ohranjati in negovati (Podbrežnik, 2009, str. 699–700).

Bralna kultura se oblikuje v različnih okoljih – doma, v šoli, knjižnicah in širši družbi – ter vključuje tako individualne kot kolektivne vidike. Značilnosti bralne kulture neke skupnosti ali generacije se lahko kažejo v tem, kaj se bere, kako pogosto, v kakšnih formatih (tisk, digitalno, avdio knjige), s kakšnim namenom in v katerih okoliščinah. V sodobnem času bralna kultura vključuje tudi večmodalne in digitalne oblike branja, kar še dodatno vpliva na bralne navade predvsem pri mladih, ta večplastnost ponudbe pa še toliko bolj poveča vlogo knjižnice pri razvijanju bralne kulture v pozitivni smeri brez negativnih posledic (Novljan, 2008, str. 115–122).

Pomemben element bralne kulture je spodbujanje oz. negovanje okolja, kjer se pojavlja prostovoljno branje, torej branje iz osebne pobude, brez zunanje prisile ali šolskih zahtev. Če namreč izhaja iz bralne motivacije, ima velik vpliv na razvoj bralnih navad in dolgoročne bralne pismenosti, saj so posamezniki, ki berejo zaradi lastnega zanimanja, bolj motivirani za učenje, kažejo večjo ustvarjalnost in razvijajo kompleksnejše jezikovne spretnosti, obenem pa so v večji meri zmožni razumevanja kompleksnejših elementov družbenega življenja. Pri mladostnikih je tako razvijanje pozitivnega odnosa do branja ključnega pomena za njihov

osebni, izobraževalni in družbeni razvoj ter uspešnost njihove vključitve v družbo (Furedi, 2017, str. 45–72).

Na razvoj bralne kulture bistveno vplivajo dostopnost in kakovost bralnih vsebin, prisotnost knjig v domačem okolju, zgled odraslih, bralne spodbude v izobraževalnem sistemu (tako vrtci kot šole) ter delovanje ustanov, kot so šole, knjižnice, knjigarne in mediji (Fideršek, 2020, str. 16–28, 31–32, 41–45). Pomembno vlogo imajo tudi različne nacionalne in lokalne pobude za promocijo branja, ki s pomočjo dogodkov, projektov in kampanj krepijo vidnost branja kot vrednote (Novljan, 2002, str. 16–18, 18–20). Bralna kultura je torej rezultat vzajemnega delovanja številnih dejavnikov, ki vplivajo na to, ali bo branje za posameznika in družbo pomembna in živa praksa ali pa bo postopoma potisnjeno na rob kulturnega in vsakdanjega življenja.

2.3 VLOGA SPLOŠNE KNJIŽNICE PRI SPODBUJANJU BRANJA PRI MLADOSTNIKI

Ciljno skupino mladostnikov lahko opredelimo kot skupino ljudi na prehodu iz otroštva v odraslost. Vsaka knjižnica lahko sama določi starostni razpon za obdobje mladostništva, kar je odvisno od kulturnega okolja in države, v kateri knjižnica deluje. Na splošno so knjižnične storitve za mladostnike namenjene obdobju med 12. in 18. letom (IFLA – Smernice za knjižnične storitve za mladostnike, 2022).

Vloga splošnih knjižnic v sodobni družbi presega tradicionalno razumevanje knjižnice kot mesta za izposajo knjig. Splošne knjižnice danes delujejo kot osrednji prostori bralne kulture, vseživljenjskega učenja, kulturnega udejstvovanja in socialnega vključevanja. Še posebej pomembno vlogo imajo pri spodbujanju branja v obdobju mladostništva, ko se bralne navade in odnos do literature pogosto oblikujejo dolgoročno (Korošec Kavčič, 2013, str. 26).

Za razliko od šolskega okolja, ki je praviloma bolj strukturirano in ciljno naravnano, splošne knjižnice mladim ponujajo prostor svobodne izbire, samoiniciativnosti in osebne rasti. Njihova odprtost, dostopnost in nevtralnost omogočajo, da mladostniki v knjižnici niso ocenjevani, temveč spodbujani – kot posamezniki z lastnimi interesi, potrebami in bralnimi preferencami. To je ključno za razvoj notranje motivacije za branje (Crooks in Chancellor, 2024; Wiegand, 2024).

Knjižnice mladim zagotavljajo raznoliko in kakovostno gradivo, ki je aktualno, estetsko privlačno in tematsko prilagojeno njihovemu doživljajskemu svetu, obenem pa so prostor tako učenja kot prostočasne dejavnosti (Korošec Kavčič, 2013, str. 27). Ob tradicionalni mladinski literaturi vključujejo tudi sodobne romane, stripovska dela, grafične romane, avdio knjige, gradivo v tujih jezikih ter digitalne vire in e-knjige. Ta raznolikost je pomembna za vključevanje mladih z različnimi bralnimi zmožnostmi in interesi (Novljan, 2008, str. 120–122).

Ob gradivu ima osrednjo vlogo tudi programska dejavnost knjižnic, ki pogosto vključuje bralne projekte, srečanja z avtorji, ustvarjalne delavnice, bralne klube, filmske večere, tematske razstave in druge dogodke, ki branje postavljajo v širši kulturni in družbeni kontekst (Novljan, 2008, str. 121). Mladostniki se preko teh dejavnosti z besedili ne le srečujejo, temveč jih tudi interpretirajo, vrednotijo in soustvarjajo, kar je temeljna razsežnost razvijanja bralne pismenosti (Stričević in Jelušić, 2010, str. 7–9). Pomemben vidik pri tem je partnersko sodelovanje med knjižnicami in vzgojno-izobraževalnimi ustanovami. Obiski knjižnic v okviru šolskega pouka, vodeni ogledi, predstavitve knjižničnega gradiva in projektno sodelovanje omogočajo, da knjižnice postanejo sestavni del izobraževalnega procesa. Hkrati knjižnice z lastnimi projekti ter v sodelovanju s starši in lokalno skupnostjo vzpostavljajo trajnostne bralne spodbude tudi zunaj šole (Korošec Kavčič, 2013, str. 28).

Pri spodbujanju branja med mladimi knjižnice ne morejo prezreti vpliva digitalnega okolja. Sodobni mladostniki so digitalno pismeni uporabniki, ki se pogosto srečujejo z besedili v različnih medijih in formatih. Knjižnice danes vse bolj vključujejo tudi vsebine, ki krepijo informacijsko, digitalno in medijsko pismenost, kar pomembno dopolnjuje tradicionalne oblike branja in krepi večplastno razumevanje informacij. Z delovanjem na področju spodbujanja branja znotraj digitalnega sveta knjižnice posameznike pripravljajo na sprejemanje jezikovne in kulturne različnosti ter varno in odgovorno vključitev v digitalizirano družbo, kar vpliva na hitrejšo pridobivanje in izpopolnjevanje bodočih poklicnih kompetenc ter pridobitev različnih kvalificiranih znanj na vseh ravneh vzgoje in izobraževanja (Ravnikar, 2023, str. 3). To se hkrati povezuje z nacionalnimi načrti za spodbujanje bralne pismenosti v Sloveniji (Nacionalna strategija za razvoj bralne pismenosti za obdobje 2019–2030, 2019). Na tem mestu je treba poudariti tudi vlogo knjižničark in knjižničarjev, ki s svojo strokovnostjo, empatijo in poznavanjem mladinske literature opravljajo pomembno mentorsko nalogo, še nekoliko pomembnejša pa je njihova motivacijska vloga pri spodbujanju zanimanja za branje

(Cambria in Guthrie, 2010, str. 18–24). Njihova sposobnost individualnega svetovanja in spodbujanja mladih pri izbiri gradiva lahko pomembno vpliva na razvoj bralnih navad.

Splošne knjižnice torej delujejo kot most med posameznikom, knjigo in družbo. Mladostnikom ponujajo priložnosti za izkušnjo branja kot nečesa osebnega, prijetnega in svobodnega, kar je ključno za dolgoročno razvijanje bralne pismenosti in bralne kulture (Stričević in Jelušić, 2010, str. 7–12).

3 JAVNA AGENCIJA ZA KNJIGO IN PROJEKT RASTEM S KNJIGO

Tretje poglavje obravnava nacionalni projekt Rastem s knjigo, ki ga vodi Javna agencija za knjigo Republike Slovenije (dalje JAK) ter je namenjen spodbujanju bralne kulture med osnovnošolci in srednješolci. V prvem delu je predstavljena vloga JAK pri oblikovanju in izvajanju projektov na področju knjige ter podrobneje razčlenjeni cilji, zasnova in potek projekta Rastem s knjigo. V drugem delu smo se osredotočili na konkretno izvedbo projekta v Knjižnici Velenje v šolskem letu 2024/2025, spremljajoče storitve in dejavnosti, ki jih knjižnica razvija z namenom vključevanja mladostnikov v bralno okolje, ter skladnost izvedbe s strateškim načrtom Knjižnice Velenje.

3.1 JAVNA AGENCIJA ZA KNJIGO IN PROJEKT RASTEM S KNJIGO

S 1. januarjem 2009 ustanovljena JAK si prizadeva za izboljšanje položaja tako knjige kot avtorjev v slovenski družbi in si je v sklopu teh prizadevanj med drugim zadala doseči večjo prepoznavnost slovenskih ustvarjalcev in vsesplošno spodbujanje bralne kulture, promocijo vrhunskih domačih ustvarjalcev mladinskega leposlovja ter spodbujanje bralne motivacije šolarjev in njihov obisk splošnih knjižnic (Korošec Kavčič, 2013, str. 33–34). V sklopu tega je z leti nastalo več projektov, med drugim kampanja Bližji knjigi, kampanja Domače branje, Knjigajmo migajmo, Ni igre brez drame, Radi beremo, Sejem s kavča, Vključujemo in aktiviramo! in Vrnitev napisanih (Javna agencija za knjigo RS, b. d.).

Sprva je pod okriljem Ministrstva za kulturo v šolskem letu 2006/2007 nastala prva razvojna stopnja projekta za učence sedmih razredov osnovnih šol, od leta 2009 pa se njegova različica izvaja pod okriljem JAK v sodelovanju z Ministrstvom za kulturo, Ministrstvom za vzgojo in izobraževanje, Pionirsko – kompetenčnim centrom za mladinsko književnost in knjižničarstvo

pri Mestni knjižnici Ljubljana, Zavodom RS za šolstvo in Združenjem splošnih knjižnic (Javna agencija za knjigo RS, b. d.). Predstavniki teh ustanov sestavljajo delovno skupino projekta, ki skupaj s posameznimi splošnimi knjižnicami skrbi za njegovo vsebinsko in organizacijsko izvedbo na terenu oz. v konkretni knjižnici (Korošec Kavčič, 2013, str. 35–37).

Priprave na projekt se začnejo vsako leto spomladi z javnim razpisom, v okviru katerega strokovna komisija JAK izbere dve deli sodobnega slovenskega mladinskega leposlovja – eno za učence sedmega razreda osnovne šole in eno za dijake prvih letnikov srednjih šol. Izbor se vsako leto osveži z novima naslovoma. Projektna skupina nato pripravi vse potrebne informacije za šole in knjižničarje, hkrati pa v sodelovanju z založniki in avtorji poskrbi za promocijsko gradivo ter predstavitvena filma, ki knjigi spremljata. Projekt se uradno začne v jesenskih mesecih z distribucijo izbranih knjig v vse splošne knjižnice po Sloveniji (Javna agencija za knjigo RS, b. d.).

V okviru projekta vsi sedmošolci in dijaki prvih letnikov ob organiziranem obisku najbližje splošne knjižnice prejmejo brezplačni izvod izbrane knjige. Ti obiski so del letnega delovnega načrta osnovnih in srednjih šol ter poleg prejema knjige vključujejo tudi spoznavanje knjižničnega informacijskega znanja, predstavitev sodobnega mladinskega leposlovja in avtorjev izbranih del. Med šolskim letom potekajo tudi srečanja učencev in dijakov z avtorji po slovenskih šolah, ponekod tudi v zamejstvu in slovenskih skupnostih po svetu. Te dogodke sofinancirata Društvo Bralna značka Slovenije – ZPMS in Društvo slovenskih pisateljev (Javna agencija za knjigo RS, b. d.).

Cilji projekta ostajajo od leta 2007 v osnovi enaki (Amon, 2007):

- učencem in od šolskega leta 2010/2011 še dijakom predstaviti pomen branja ter jim omogočiti, da branje prepoznajo kot vir informacij, znanj in zabave;
- predstaviti splošne knjižnice in mladostnike spodbuditi k samostojnejšemu obiskovanju knjižnic;
- spodbuditi sodelovanje med splošnimi in šolskimi knjižnicami;
- podpirati razvoj slovenske knjižne produkcije za mlade in promovirati slovenske avtorje s področja mladinskega leposlovja.

K tem ciljem bi lahko danes, tudi na podlagi prakse, prišteli še informacijsko opismenjevanje mladih (posebej informacijsko-komunikacijske tehnologije (dalje IKT), povezane s knjižničarstvom, kot je COBISS) ter učenje varne in premišljene uporabe informacijskih virov in računalniških spretnosti v širšem pomenu.

Projekt Rastem s knjigo ni le enkratna promocijska dejavnost, temveč se skladno z nacionalnimi strategijami umešča med ključne storitve splošnih knjižnic, katerih namen je krepitev bralne in informacijske pismenosti otrok in mladostnikov. V povezavi s Strokovnimi priporočili in standardi za splošne knjižnice (2019) se izkaže, da projekt neposredno podpira cilje, zapisane v podpoglavjih o razvoju bralne kulture in pismenosti pri otrocih in mladostnikih (3.4.2 in 3.4.3). Obisk knjižnice, predstavitev različnih zbirk in razlaga uporabe knjižničnega sistema so bistveni elementi bibliopedagoškega procesa, s katerimi se spodbuja trajna navezanost na knjižnične storitve. Povezavo med projektom in širšo vlogo knjižnic dodatno utrjujejo ugotovitve študije Aupič idr. (2018), kjer knjižnice projekt navajajo kot primer dobre prakse na področju storitev za otroke, mladino in informacijsko opismenjevanje. Projekt namreč ne izpostavlja le knjig in branja, temveč ponuja tudi konkretne pristope k učenju iskanja informacij in uporabe sistema COBISS. Ker so po mnenju avtorjev omenjene študije knjižnične storitve za otroke in mladino prioritete, se analiza teh projektov izkaže kot bistvena za oceno uspešnosti knjižnic pri doseganju zastavljenih ciljev. Podobno vlogo projektu pripisuje tudi Strategija razvoja slovenskih splošnih knjižnic za obdobje 2022–2027 (2022), kjer se cilji, kot so merjenje uspešnosti, povezovanje z uporabniki in podpora informacijski pismenosti, uresničujejo prav prek primerov, kot je Rastem s knjigo. V strategiji je izpostavljen pomen sodelovanja med splošnimi in šolskimi knjižnicami, kar projekt v praksi že izvaja. V tem kontekstu je Knjižnica Velenje pomemben primer lokalne implementacije širših nacionalnih smernic. Dopolnjuje jih še dokument Strateške usmeritve na področju IKT v splošnih knjižnicah za obdobje 2019–2028 (2019), ki poudarja pomen usposabljanja uporabnikov in vzpostavljanja knjižnic kot središč digitalne pismenosti. Če je projekt Rastem s knjigo vpeljan ustrezno, lahko vključi tudi IKT kompetence, kar ga naredi še pomembnejšega za sodobno knjižnično prakso, ki poskuša slediti potrebam mladih v digitalizirani družbi.

Iz vsega navedenega sledi, da projekt Rastem s knjigo ne le dosega osnovne cilje promocije branja, temveč tudi krepi sistemsko vlogo knjižnic v družbi znanja, kot jo predvidevajo sodobni strateški dokumenti.

3.2 IZVEDBA PROJEKTA RASTEM S KNJIGO IN STORITVE ZA MLADOSTNIKE V KNJIŽNICI VELENJE

Knjižnica Velenje je že od začetka projekta zavezana k sodelovanju v njem in ga izvaja v skladu s svojimi zmožnostmi, sočasno pa je zavezana tudi k uresničevanju štirih ciljev projekta, kot jih izpostavlja JAK. Način izvajanja projekta se je v naši knjižnici z leti spremenil. V prvih letih se je imenoval Kaj mi ponuja knjižnica in je bil namenjen sedmošolcem iz osnovnih šol Šaleške doline. Razred se je ob prihodu v knjižnico razdelil v dve skupini, od katerih je ena šla med knjižne regale, druga pa do računalnikov, kjer so iskali gradivo v elektronskem katalogu. Obe skupini sta dobili nalogo, naj poiščeta izbrano knjigo – tisti, ki so šli med regale, med policami, tisti pred računalniki pa v katalogu. Nato sta se skupini zamenjali. Vsaka je najdeno knjigo oz. knjige pokazala zaposlenemu, ki jih je razglasil za samostojne uporabnike knjižnice. Sledilo je še darilo v obliki leposlovnega dela, ki so ga učitelji slovenščine uvrstili na seznam domačega branja in tako učencem dali možnost, da za branje izberejo knjigo, ki so jo imeli doma na polici (Črnko, 2007).

Danes se projekt Rastem s knjigo izvaja nekoliko drugače kot v njegovih začetkih, pri čemer se knjižnice, tudi Knjižnica Velenje, pri svojem delu ravna po ciljih, ki jih opredeljuje JAK. Prvi od njih je spodbujati dostopnost kakovostnega in izvirnega slovenskega mladinskega leposlovja. V Knjižnici Velenje ta cilj uresničujemo tako, da mladostnikom ob vodstvu po knjižnici predstavimo, kje so police z mladinskim leposlovjem, in jih opozorimo na pomembnejše slovenske avtorje. Ob zaključku obiska vsak udeleženec prejme tudi izvod izbrane knjige tekočega leta, ki jo določi JAK. Drugi cilj projekta je promovirati vrhunske domače ustvarjalce mladinskega leposlovja. V naši knjižnici ga dosegamo z aktivnim vključevanjem mladostnikov v pogovor, v katerem jih najprej vprašamo, katere domače mladinske avtorje že poznajo ali katera njihova dela lahko naštejejo. Sledijo kratki pogovori o posameznih avtorjih in njihovih knjigah, pri čemer imajo mladi možnost aktivnega sodelovanja. Tretji cilj – spodbujati bralno motivacijo šolarjev in njihov obisk splošnih knjižnic – se uresničuje skozi celostno predstavitev knjižnice. Vodimo jih skozi različne oddelke (otroškega, odraslega in domoznanskega), mimo izposojevalnega pulta in vračalnika gradiva, predstavimo jim stalno zbirko Prvih beril, zbirko Lažje berem z gradivom za uporabnike, ki potrebujejo prilagoditve, in mladinsko sobo. Posebna pozornost je namenjena razlagi postavitve gradiva na policah, saj s tem mladi pridobijo občutek za orientacijo in razumevanje knjižničnega sistema. Spoznavanje kataloga in informacijskih tehnologij, ki jih

knjižnica uporablja, se poveže s praktično nalogo, pri kateri udeleženci v manjših skupinah poiščejo izbrano knjigo v katalogu, jo samostojno poiščejo na polici in prinesejo knjižničarju, kar pomeni tudi preverjanje njihove sposobnosti samostojnega iskanja in uporabe knjižnice. Zadnji cilj – motivirati založnike za večje vključevanje sodobnih slovenskih piscev v založniške programe za mladino in povečevanje deleža izdanega izvirnega slovenskega mladinskega leposlovja – se deloma uresničuje že ob zasledovanju prvih dveh ciljev, še dodatno pa z aktivnim predstavljanjem sodobne slovenske mladinske literature v vsakodnevnem delu z mladimi. Pri tem pomembno vlogo igrajo tudi različne spremljevalne dejavnosti, kot so bralni krožki, Noč branja in druge bibliopedagoške dejavnosti, namenjene mladostnikom.

Iz zapisanega je razvidno, da osnovna zasnova projekta Rastem s knjigo ostaja skladna s pristopi, ki jih je opisala že Črnko (2007), vendar se je v zadnjih letih njegova vsebina bistveno obogatila, s čimer se je dvignila tudi kakovost njegove izvedbe, kar je skladno tudi z dokumenti zavoda Knjižnice Velenje.

Strateški načrt Knjižnice Velenje za leta 2023–2027 v uvodnem poglavju navaja, da mora knjižnica delovati znotraj sodobne družbe, ki odraža spreminjajoče se družbene odnose, informacijsko revolucijo, digitalizacijo in napredek proti globalizirani družbi, pri čemer obstaja kot tretji prostor, ki deluje kot središče lokalne skupnosti in njenega razvoja kot osrednja kulturna, socialna, izobraževalna in informacijska ustanova, spodbujevalka demokratičnega mišljenja, dejavnik razvoja bralne kulture ter nastajanja in prenosa znanj, obenem pa celovito in raznoliko ponuja informacijske vsebine in njihove nosilce ter skladno s kriteriji strok bogati pestrost knjižničnih gradiv (Knjižnica Velenje, 2022, str. 5–6, 9).

Strateški načrt Knjižnice Velenje se povezuje s širšim dokumentom Lokalni program kulture Mestne občine Velenje za obdobje 2022–2028, ki sledi načelom vrhunskosti, raznolikosti in široke dostopnosti javnih kulturnih dobrin ter je usmerjen k udejanjanju širšega dosega kulture in izpostavljanju ustvarjalnosti kot skupnega komunikacijskega medija vseh področij družbenega delovanja (Knjižnica Velenje, 2022, str. 11).

Konkretnije o načinu dela pri projektu Rastem s knjigo poroča Poročilo o delu Knjižnice Velenje za leto 2024, ki navaja, da je omenjeni projekt, ki se izvaja med januarjem in marcem vsako leto, ena izmed možnih oblik bibliopedagoškega dela, vsebinsko skladnega z

bibliopedagoškimi dejavnostmi, kot so pravljичne ure, odprtja razstav in sodelovanje pri Pikini bralni znački, ter podobnimi ciljno usmerjenimi dejavnostmi za otroke in mladino. Dodatno vrednost daje projektu Rastem s knjigo priključeno vodenje po knjižnici in sočasno izvajanje bibliopedagoških ur s področja domoznanstva in varstva kulturne dediščine, prilagojeno za izbrano ciljno skupino (Knjižnica Velenje, 2025, str. 47). Knjižnico Velenje je tako v sklopu projekta v šolskem letu 2024/2025 obiskalo 493 sedmošolcev in 517 dijakov prvih letnikov srednjih šol, kar odraža razsežnost izvajanja projekta (Knjižnica Velenje, 2025, str. 67).

V Knjižnici Velenje so poleg motivacije za branje leposlovja in spodbujanja k obiskovanju splošnih knjižnic osrednji cilji projekta Rastem s knjigo (in podobnih projektov) doseganje visoke stopnje bralne pismenosti ter njeno ohranjanje in spodbujanje v sozvočju s pravočasnim prilagajanjem na kontinuirane spremembe formalnih bralnih navad (Knjižnica Velenje, 2022, str. 10–12). Tako lahko rečemo, da je njegov namen dvojen, saj zasleduje splošne in na državni ravni določene cilje spodbujanja bralne pismenosti in branja nasploh, obenem pa želi otroke in mladino kot uporabnike knjižnice spodbujati k varni, razumni in premišljeni uporabi orodij digitalnega okolja v času splošne digitalizacije družbe.

4 EVALVACIJA PROJEKTA RASTEM S KNJIGO V KNJIŽNICI VELENJE

V praktičnem delu strokovne naloge smo preverjali pet hipotez, ki so se nanašale na obiskovanje in članstvo v Knjižnici Velenje, branje, seznanjenost z računalniškim knjižničnim katalogom COBISS, mnenje udeležencev raziskave o izvedbi projekta ter njihovo zadovoljstvo s storitvami in dejavnostmi za mladostnike v naši knjižnici. Odgovore smo pridobili s kvantitativno raziskovalno metodo, in sicer anonimnim anketnim vprašalnikom, ki smo ga po izvedbi projekta v tiskani obliki razdelili izbranemu vzorcu osnovnošolcev in dijakov, sodelujočih v letošnjem projektu Rastem s knjigo. Ciljna populacija raziskave je bila torej letošnja generacija 503 sedmošolcev velenjskih osnovnih šol in 504 dijakov prvih letnikov Šolskega centra Velenje, ki združuje srednje šole različnih izobraževalnih programov. Anketne vprašalnike so izpolnjevali med 7. januarjem in 27. marcem 2025, ko je v naši knjižnici potekal projekt.

V okviru nacionalnega projekta Rastem s knjigo smo jim predstavili Knjižnico Velenje (ureditev knjižnice in njenih oddelkov, članstvo, knjižnično gradivo in postavitev po sistemu UDK, uporabniške storitve, prireditve in dejavnosti), COBISS in iskanje po njem, pri čemer

je bil poudarek na samostojnem reševanju pripravljenih nalog ter iskanju knjižnega in neknjižnega gradiva v naši knjižnici. Poudarili smo tudi virtualne knjižnične storitve, ki so zelo aktualne in lahko velikokrat rešijo stisko, npr. ob pomanjkanju gradiva za domače branje.

Z mladimi obiskovalci smo se pogovarjali o pomenu branja v digitalnih časih in njihovih bralnih interesih. Osnovnošolci in dijaki so povedali, da ob učenju in interesnih dejavnostih nimajo veliko časa za branje. Manjši odstotek jih še rad bere leposlovne in poučne knjige, večji delež mladih pa raje posega po zaslonih. Najbolj jih pritegnejo detektivske in pustolovske knjige, pa tudi knjige o aktualnih težavah pri odrasčanju.

V okviru projekta smo sedmošolcem predstavili knjigo, ki so jo tudi dobili v dar, Sposojena babica Štefi, in njeno avtorico Matejo Gomboc. Skupaj smo prebrali nekaj odlomkov iz knjige in jih povprašali po prvih občutkih ob prebranem. Dijakom prvih letnikov smo predstavili podarjeno knjigo Orfejeva lira ter njena avtorja Aksinjo Kermauner in Silvestra Vogrinca. Prebrali smo nekaj odlomkov in se pogovarjali o aktualnih temah, ki jih ta mladinski roman odstira. Ogledali so si še predstavitevna filma o omenjenih knjigah, posneta v ta namen.

5.1 MERSKI INSTRUMENT

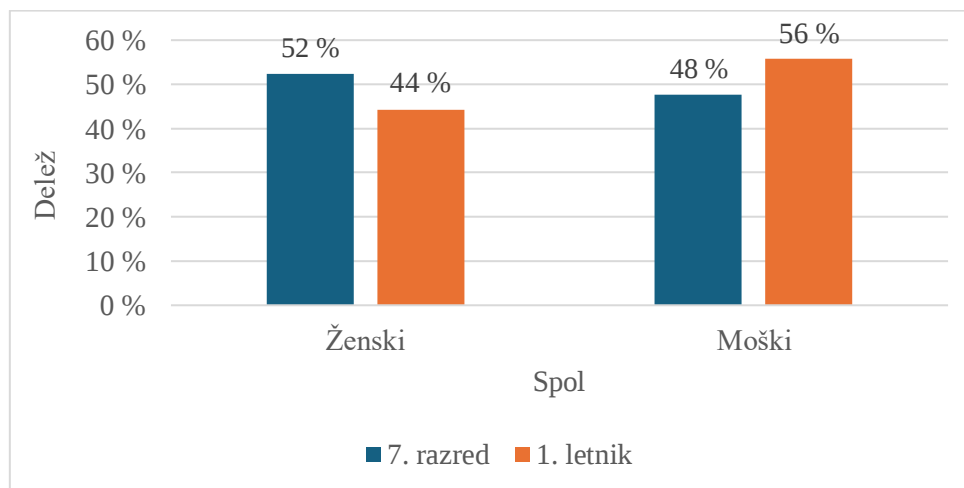
V anketnem vprašalniku (Priloga 1) so udeleženci raziskave odgovarjali na 14 vprašanj zaprtega in odprtega tipa ter dve večstopenjski merski lestvici za ugotavljanje njihovih mnenj. Vprašalnik smo izdelali v spletnem orodju 1KA, ga natisnili in razdelili izbranemu vzorcu. Nekateri so ga izpolnjevali neposredno po koncu predstavitev pri nas v knjižnici, ostalim pa smo natisnjene vprašalnike odnesli na šole in so jih izpolnjevali v razredu pod nadzorom učiteljev oz. profesorjev. Za ta način anketiranja smo se odločili, ker smo s tem dobili večji odziv. Predvidevamo, da so učenci zaradi naše prisotnosti resneje in bolj iskreno odgovarjali na vprašanja, kot če bi bili prepuščeni sami sebi. Spletnega anketiranja nismo uporabili, saj smo želeli zajeti čim večji vzorec, poleg tega bi predvsem učenci sedmih razredov anketne vprašalnike zaradi omejene programske opreme in časa težko izpolnjevali v šolah.

Analizo raziskovalnih podatkov smo opravili s pomočjo orodja za spletno anketiranje 1KA in rezultate predstavili v obliki grafikonov, in sicer primerjalno glede na odgovore sedmošolcev in srednješolcev. Pri statistični obdelavi smo upoštevali samo v celoti izpolnjene anketne vprašalnike. Anketirali smo 233 sedmošolcev in 224 dijakov prvih letnikov, skupaj torej 457

mladostnikov. Ciljna populacija je bila 1007 mladostnikov, kar pomeni, da je naš vzorec zajel 45 % udeležencev letošnjega projekta Rastem s knjigo. Žal niso vsi anketiranci odgovorili na vsa vprašanja. Prejeli smo 75 delno izpolnjenih (25 oz. 11 % sedmošolcev in 50 oz. 22 % dijakov) in 382 končanih anket. Kot delno izpolnjene smo šteli vse nedokončane in nepopolno izpolnjene ankete ter ankete, v katerih so odgovori izražali očitno nezanimanje, neiskrenost oz. neresnost pri izpolnjevanju. To pomeni, da je anketni vprašalnik ustrezno izpolnilo 84 % vseh sodelujočih. Dobljeni rezultati bodo Knjižnici Velenje v pomoč pri nadaljnjem izvajanju projekta Rastem s knjigo ter nasploh razvijanju in širjenju ponudbe storitev za mladostnike, saj nakazujejo smer nadgradnje in izboljšav.

5.2 ANALIZA REZULTATOV

Anketni vprašalnik je bil sestavljen iz demografskih vprašanj, vprašanj o storitvah in dejavnostih knjižnice ter vprašanj o izvedbi projekta Rastem s knjigo v Knjižnici Velenje. Med anketiranci je bilo 109 (52 %) sedmošolk in 99 (44 %) sedmošolcev ter 77 (48 %) dijakin in 97 (56 %) dijakov, kar prikazuje Grafikon 1.

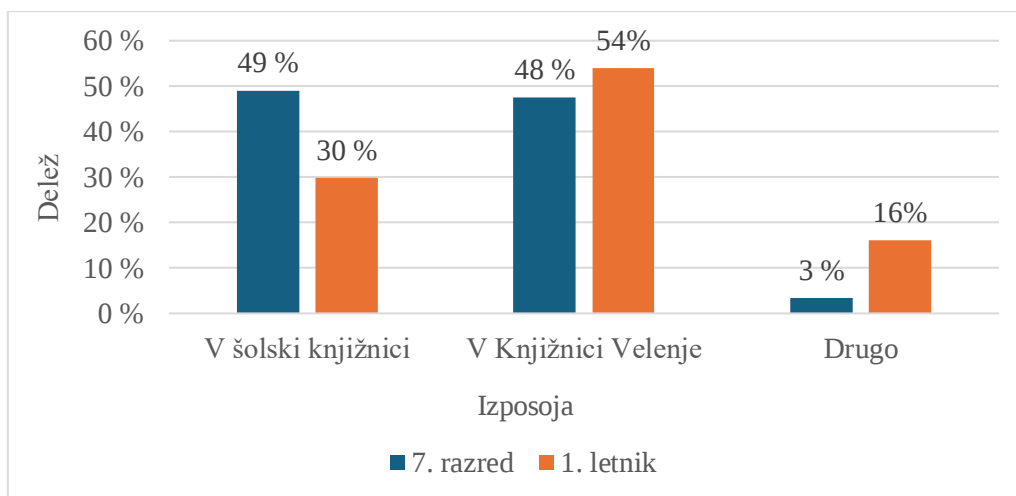

Grafikon 1: Spol

Anketirani sedmošolci si knjige enakovredno izposojajo v šolski knjižnici (49 %) in Knjižnici Velenje (48 %). Pri dijakih prvih letnikov to razmerje govori v prid Knjižnici Velenje, kjer si knjige najpogosteje izposoja 54 % dijakov, v šolski knjižnici pa 30 % dijakov (Grafikon 2).

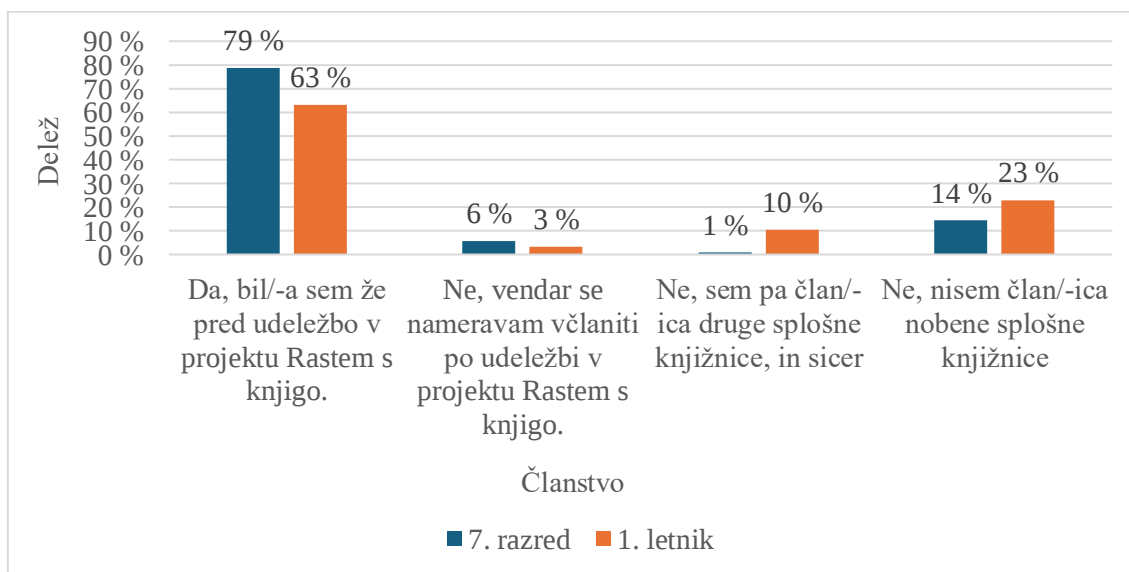
3 % sedmošolcev si knjige najpogosteje izposoja drugje, in sicer so navedli, da je to v drugih knjižnicah, jih kupujejo ali si jih sploh ne izposojajo. Odstotek dijakov, ki si knjige

najpogosteje izposojajo drugje, je višji. 16 % jih je namreč odgovorilo, da si jih izposojajo v drugih knjižnicah, da berejo elektronske knjige, da jih kupujejo oz. da si jih ne izposojajo. Takšno razliko v odstotkih pripisujemo temu, da je na velenjske srednje šole vpisanih precej dijakov iz drugih občin in so posledično člani drugih splošnih knjižnic.

Grafikon 2: Izposoja knjig

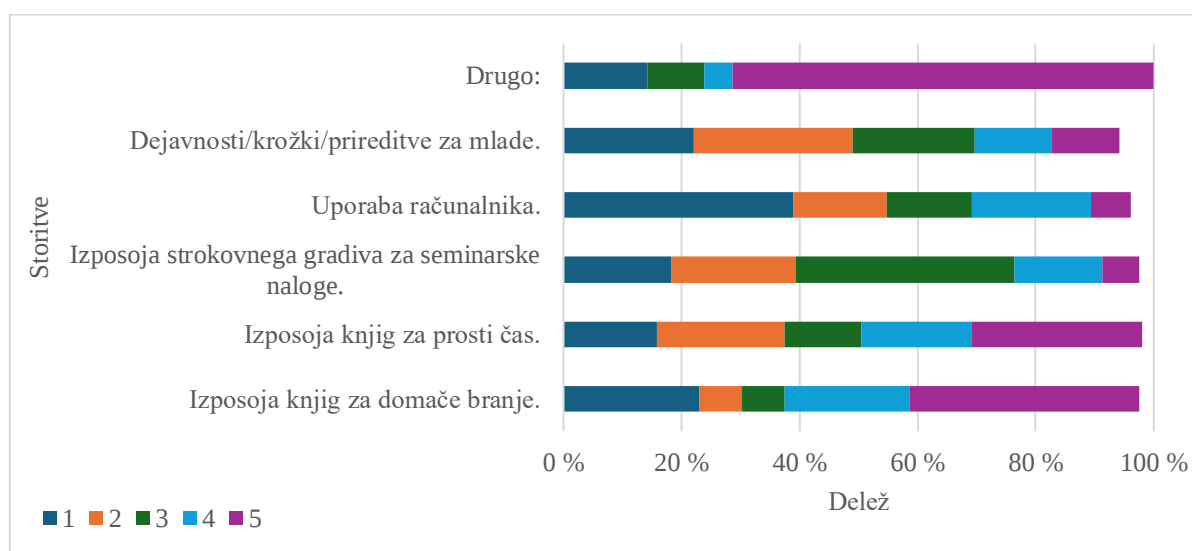
Pri naslednjem vprašanju nas je zanimalo, ali so anketiranci že člani Knjižnice Velenje. Pritrdilno je odgovorilo 79 % sedmošolcev in 63 % dijakov prvih letnikov (Grafikon 3). Manjši odstotek jih je izrazil namero, da se bodo včlanili po udeležbi v projektu Rastem s knjigo, in sicer 6 % sedmošolcev in 3 % dijakov. Ostali anketiranci so ali člani druge splošne knjižnice (10 % dijakov) ali niso člani nobene splošne knjižnice (14 % sedmošolcev in 23 % dijakov).

Grafikon 3: Članstvo v Knjižnici Velenje

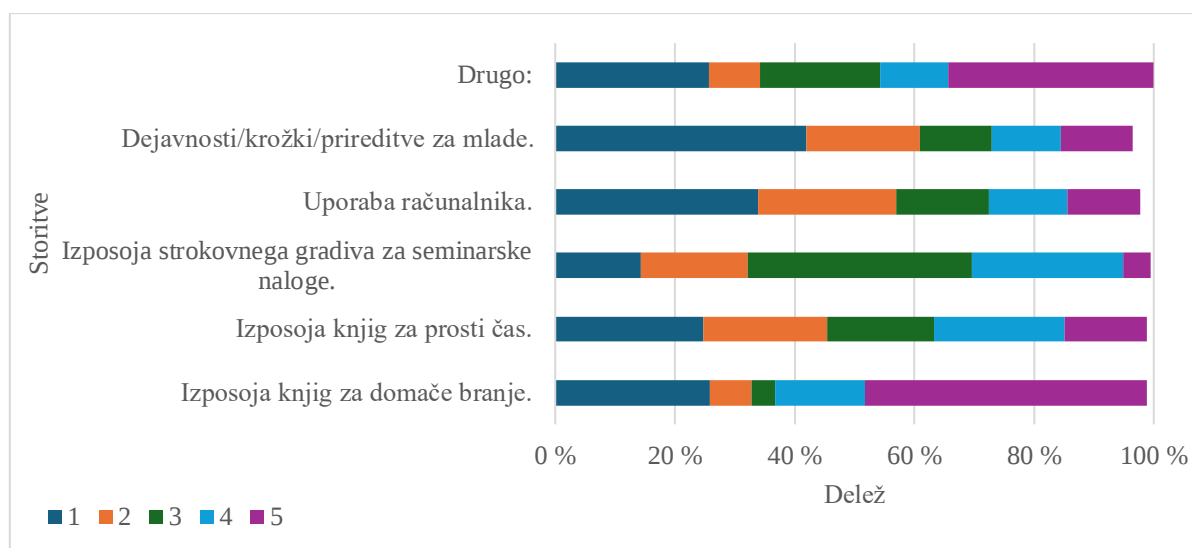
V petem vprašanju so anketiranci odgovarjali, zaradi katerih storitev prihajajo v Knjižnico Velenje. Naštete storitve so morali razvrstiti po pogostosti razloga za obisk od 1 do 5, pri čemer je 1 pomenilo najredkeje, 5 pa najpogosteje. Rezultate ločeno za sedmošolce in dijake prvih letnikov prikazujeta Grafikon 4 in Grafikon 5.

Na podlagi povprečij smo ugotovili, da sedmošolci našo knjižnico najpogosteje obiskujejo z namenom izposoje knjig za domače branje (3,5), sledijo izposoja knjig za prosti čas (3,2), izposoja strokovnega gradiva za seminarske naloge (2,7) in dejavnosti/krožki/prireditve za mlade (2,6), najredkeje pa prihajajo, da bi pri nas uporabljali računalnik (2,4). Iz Grafikona 4 je še razvidno, da nekateri prihajajo iz drugih razlogov. Navedli so izposajo knjig za bralno značko, druženje s prijatelji, učenje, izposajo knjig za sestro in polnjenje telefona.

Grafikon 4: Storitve, zaradi katerih prihajajo sedmošolci

Dijaki prvih letnikov v knjižnico povprečno najgosteje prihajajo zaradi izposoje knjig za domače branje (3,5), izposoje strokovnega gradiva za seminarske naloge (2,9), izposoje knjig za prosti čas (2,8) in uporabe računalnika (2,5), dejavnosti/krožke/prireditve za mlade pa obiskujejo najredkeje (2,3). Kot drugi razlog jih je nekaj navedlo učenje.

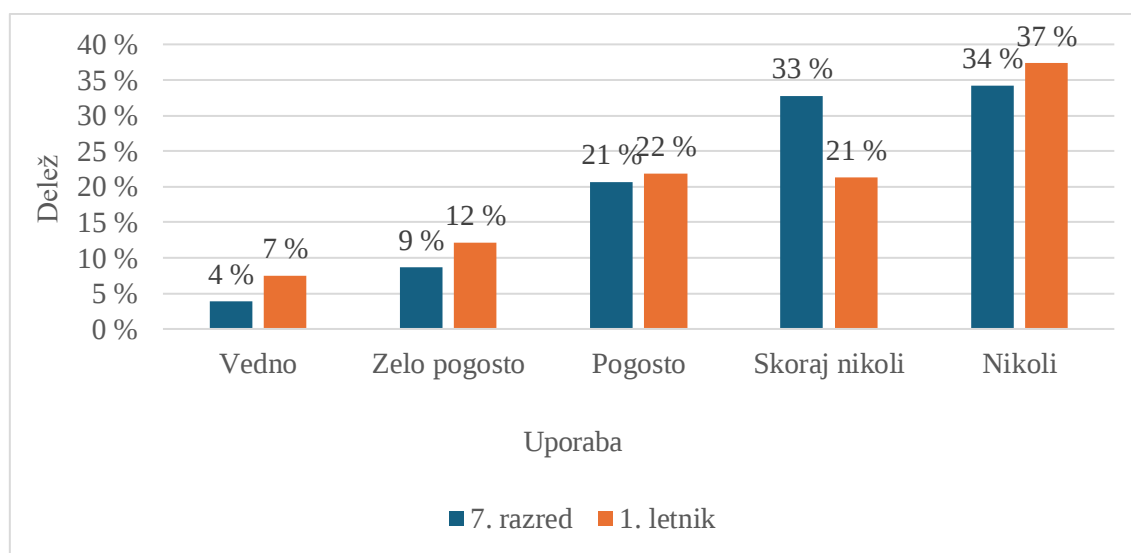
Grafikon 5: Storitve, zaradi katerih prihajajo dijaki prvih letnikov

V šestem vprašanju nas je zanimalo, katere dejavnosti bi mladostnike pritegnile v knjižnico oz. ali kaj v ponudbi pogrešajo. Anketiranci so lahko prosto zapisali svoje predloge in želje, saj je bilo vprašanje odprtega tipa. Sedmošolci so podali različne odgovore, ki jih lahko povzamemo v nekaj skupin. Prva se navezuje na knjižnično gradivo, kjer sedmošolci pogrešajo dobre, smešne in zanimive knjige, želijo si večjo izbiro pustolovskih knjig, knjig z določeno strokovno tematiko (šport, tehnika) in mladinskih knjig v drugih jezikih, predvsem angleščini. Drugo skupino odgovorov povezujejo predlogi glede prireditev za mladostnike: zabavne dejavnosti s knjigami/krožki, kakšen krožek za ustvarjanje svojih zgodb, računalniški klub, več lego delavnic, likovni tečaji, dejavnosti, povezane z risanjem in umetnostjo nasploh, pogovori in misli o različnih knjigah (kaj nam je bilo všeč), več krožkov in tipov knjig, ki bi bile predstavljene, srečanja z znanimi pisatelji in pogovori o zgodovini pisateljev, predavanja o pomembnosti branja, ponovno spanje v knjižnici in bralna značka Knjižnice Velenje s podeljevanjem nagrad za določeno število izposojenih knjig. Tretja skupina pa se navezuje na knjižnični prostor oz. opremo: več in boljši računalniki za delanje domačih in seminarskih nalog ali igranje igrice, prostor, v katerem bi lahko gledali filme ali serije, ločen mladinski oddelek, glasbeni kotiček, igralni kotiček, soba, kjer je mir in se lahko učiš, bereš in prostor za druženje s prijatelji.

Omenjeni predlogi se pojavijo tudi pri dijakih prvih letnikov, vendar so bolj odraz drugačnih interesov, značilnih za njihovo starostno skupino: 1) več zabavnih knjig in večja izbira naslovov, več knjig v angleščini in stripov; 2) športne dejavnosti, več dogodkov za mlade,

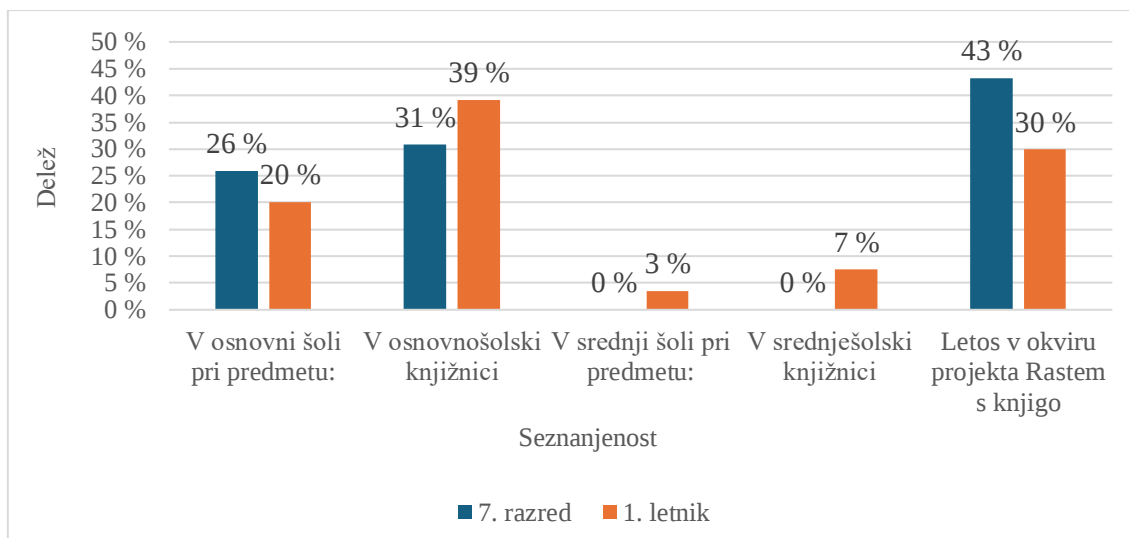
knjižni klub oboževalcev nekega avtorja, bralni krožek, pogovori z avtorji; 3) ločeni prostori za učenje, branje, počitek in druženje, kjer bi bili na voljo kavč, prigrizki, mogoče kakšna kavarna in bi bil mir, udobno vzdušje ter več tehnologije, računalnikov, družabnih iger.

Zanimalo nas je tudi, ali anketiranci kot pomoč pri iskanju knjig uporabljajo COBISS. Rezultati niso preveč spodbudni, saj je odgovor nikoli ali skoraj nikoli izbralo največ tako sedmošolcev (34 % oz. 33 %) kot dijakov prvih letnikov (37 % oz. 21 %), kar je skupaj več kot polovica vseh anketirancev (Grafikon 6).

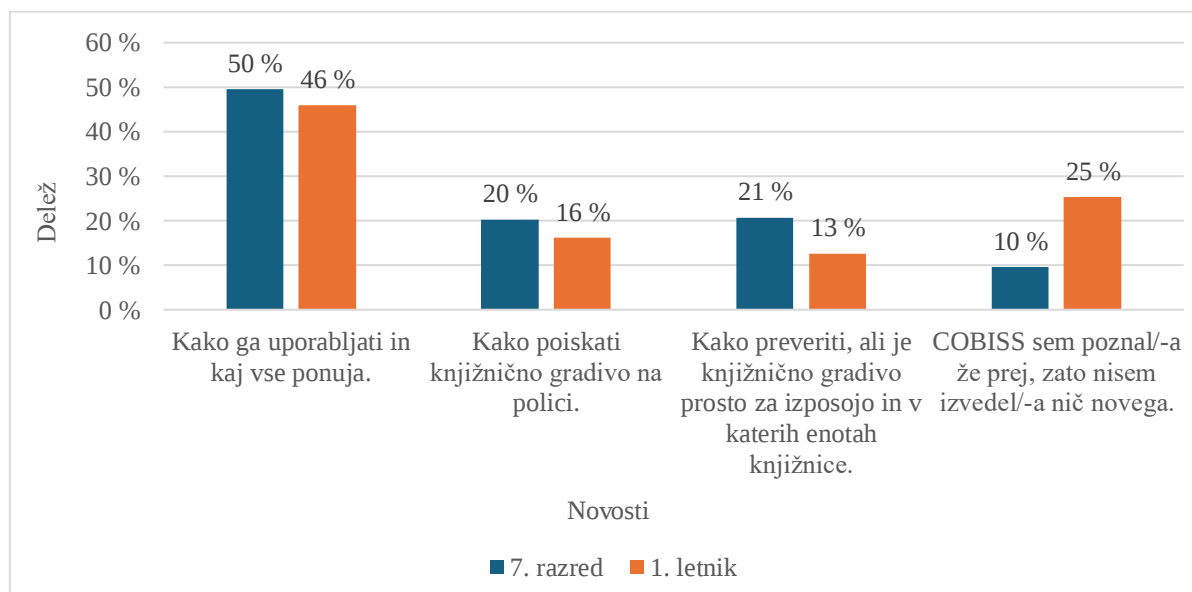
Grafikon 6: Uporaba računalniškega knjižničnega kataloga COBISS

V povezavi s prejšnjim vprašanjem nas je nato zanimalo, kdaj so se anketiranci prvič srečali z računalniškim knjižničnim katalogom COBISS. Rezultati med sedmošolci in dijaki prvih letnikov so podobni, saj so ga več kot polovici predstavili v osnovni šoli pri slovenščini (26 % oz. 20 %) ali v osnovnošolski knjižnici (31 % oz. 39 %). Dijaki, ki so se z njim prvič srečali v srednji šoli, so navedli, da je bilo to pri pouku slovenščine ali v nekaj primerih računalništva. Velik odstotek pa je tistih, ki so COBISS spoznali šele letos v okviru projekta Rastem s knjigo – 43 % sedmošolcev in 30 % dijakov prvih letnikov (Grafikon 7).

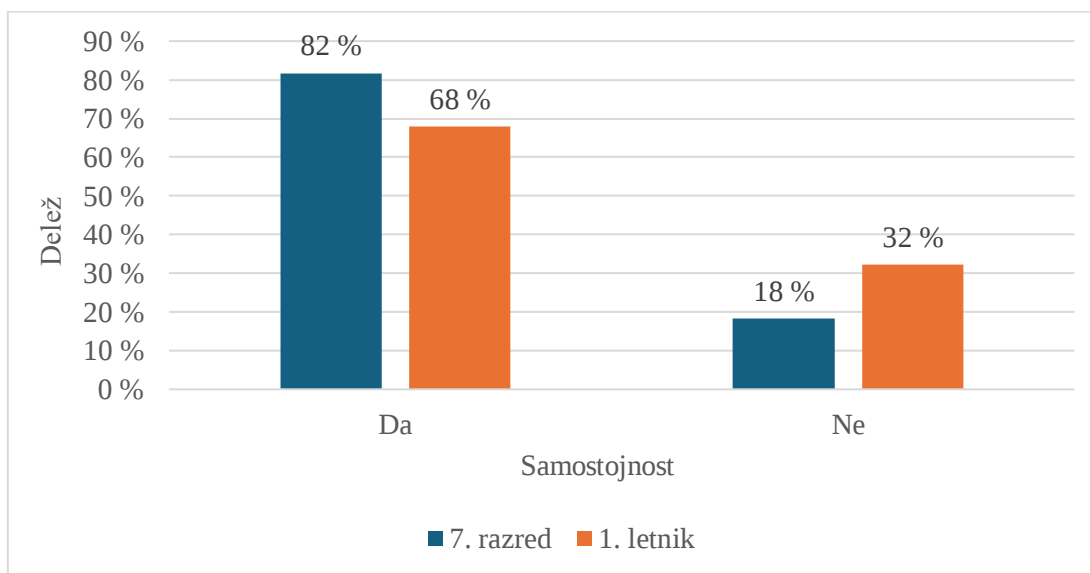
Grafikon 7: Seznanjenost s COBISS-om

Pri naslednjem vprašanju smo preverjali, ali so anketiranci pri predstavitvi COBISS-a izvedeli karkoli novega, in če so, kaj je to bilo. Večina tako sedmošolcev kot dijakov prvih letnikov računalniškega knjižničnega kataloga še ni poznala ali ga je poznala slabo, zato so izvedeli precej novega o možnostih uporabe, ki jih ponuja. Največ sedmošolcev (50 %) in dijakov prvih letnikov (46 %) se je seznanilo, kako ga uporabljati in kaj vse ponuja. Približno enak delež jih je odgovoril, da so izvedeli, kako s pomočjo COBISS-a poiščejo knjižnično gradivo na polici (sedmošolci 20 % in dijaki 16 %) in kako preverjajo status knjižničnega gradiva (sedmošolci 21 % in dijaki 13 %). Četrtna dijakov COBISS pozna že od prej, odstotek sedmošolcev pa je pri tem precej nižji, saj se jih je z njim do zdaj seznanilo le 10 % (Grafikon 8).

Grafikon 8: Novosti ob predstavitvi COBISS-a

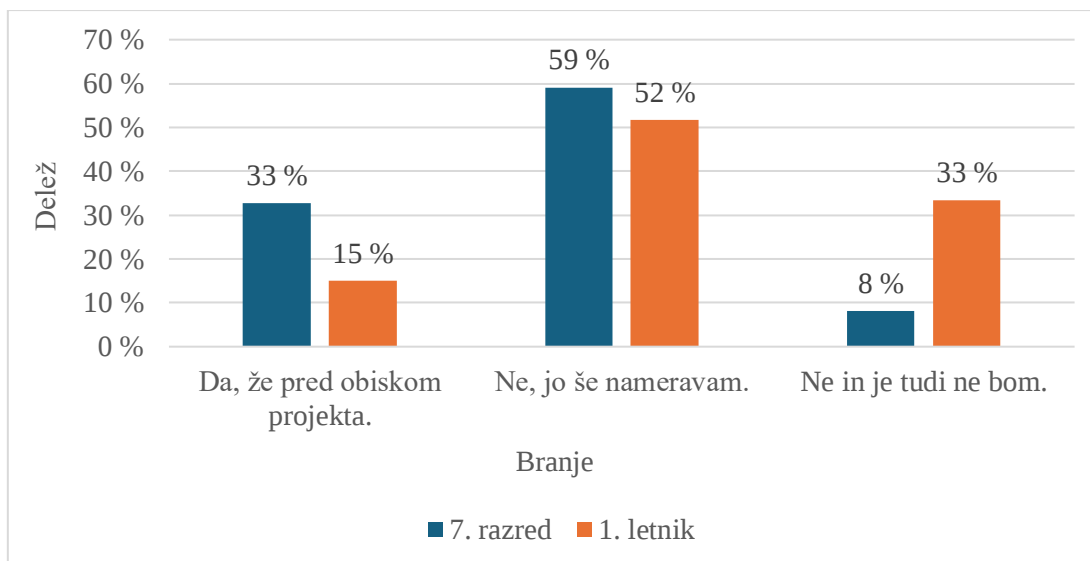
Želeli smo tudi izvedeti, ali so anketiranci po predstavitvi COBISS-a samostojnejši pri iskanju gradiva v knjižnici. Rezultati so za nas spodbudni, saj je pritrdilno odgovorilo 82 % sedmošolcev in 68 % dijakov prvih letnikov (Grafikon 9). Predvidevamo, da je med ostalimi, ki so odgovorili z ne, nekaj takšnih, ki bodo v prihodnje pri iskanju gradiva potrebovali še nekaj pomoči, nekaj pa jih na podlagi rezultatov prejšnjega vprašanja COBISS že dobro pozna in so bili pri njegovi uporabi že prej dovolj samostojni.

Grafikon 9: Samostojnost pri iskanju gradiva v knjižnici

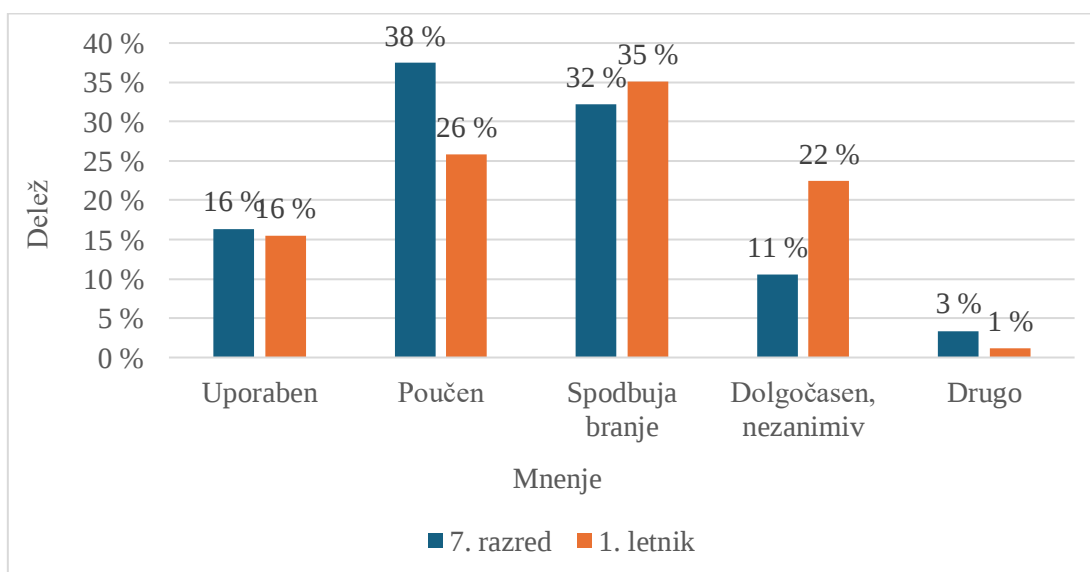
Enajsto vprašanje je bilo odprtega tipa. Zanimalo nas je, ali so anketiranci sledili predstavitvi knjige, vključene v letošnji projekt Rastem s knjigo. Želeli smo, da navedejo avtorja in/ali naslov knjige, ki so jo na koncu obiska prejeli v dar. Večina jih je odgovorila pravilno in navedla vsaj enega od zahtevanih podatkov, veliko pa jih je zapisalo tako avtorico kot naslov knjige.

V povezavi s prejeto knjigo nas je zanimalo, ali so bili anketiranci z njenim naslovom seznanjeni že pred udeležbo v projektu Rastem s knjigo in so jo tudi že prebrali. Ugotovili smo, da je to storilo 33 % sedmošolcev in 15 % dijakov prvih letnikov, večina pa jo še namerava (59 % sedmošolcev in 52 % dijakov prvih letnikov). Ostali so odgovorili, da je ne bodo, pri čemer je odstotek dijakov prvih letnikov precej večji kot sedmošolcev (Grafikon 10).

Grafikon 10: Branje podarjene knjige

V nadaljevanju smo želeli izvedeti, kakšna se je anketirancem zdela letošnja izvedba projekta Rastem s knjigo in kako so ga doživeli. Večina je menila, da je bil poučen oz. da spodbuja branje (skupaj 70 % sedmošolcev in 61 % dijakov prvih letnikov). Kot uporabnega ga je ocenilo 16 % anketirancev, nekateri pa so podali negativno mnenje in označili, da se jim je zdel dolgočasen in nezanimiv (Grafikon 11). Ob tem je sedmošolka podala predlog, da bi ga razdelila na dva dela: začetnega in naprednejšega, sedmošolec pa je zapisal, da je projekt dolgočasen, ker so vanj vključene preveč otročje knjige. Podoben je bil tudi odgovor dijaka prvega letnika, in sicer da je projekt predvidljiv, knjiga, ki so jo dobili, pa dolgočasna in preotročja.

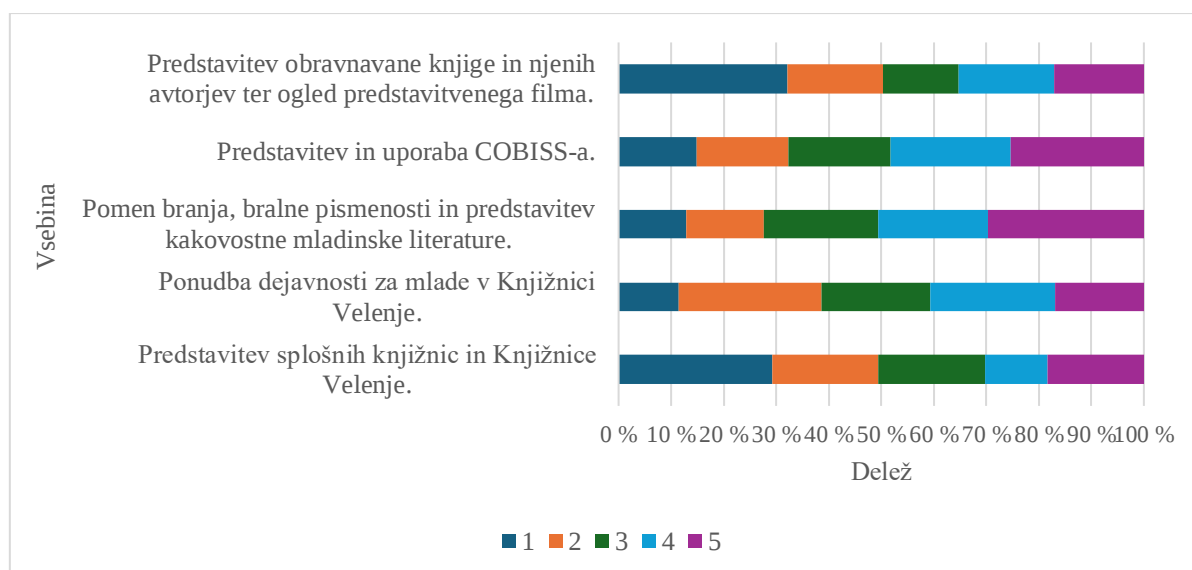
Grafikon 11: Mnenje o projektu Rastem s knjigo

Pri naslednjem vprašanju odprtega tipa nas je zanimalo, kaj so si anketiranci najbolj zapomnili oz. kaj se jim je zdelo najbolj zanimivo pri projektu Rastem s knjigo. Od sedmošolcev smo dobili zelo različne odgovore, ki jih lahko po tematiki združimo v nekaj skupin: 1) predstavitev Knjižnice Velenje: kdaj je bila ustanovljena Knjižnica Velenje, koliko knjig je v knjižnici, v knjižnici je veliko dejavnosti, ki jih lahko obiskuješ; 2) postavitev gradiva: kako se orientirati v knjižnici, obhod po knjižnici, ker se naučiš, kje je kaj, razpredelnica o razporejenosti knjig oz. postavitev gradiva v knjižnici; 3) zbirka Lažje berem: znaki, ki jih potrebujejo različne osebe za prilagojeno branje, koliko različnih knjig je tudi za slepe, dislektične ipd., zvočne knjige; 4) izposoja gradiva: rok izposoje knjige, nisem vedel, da če imaš knjigo sposojeno predolgo, se ti kartica zaklene, da si lahko z isto izkaznico sposodiš tudi v drugih dveh knjižnicah; 5) COBISS: uporabljanje COBISS-a bolj napredno, kako poiskati knjigo na COBISS-u in si pomagati, da hitreje in lažje najdemo gradivo, kako rezerviram knjige; 6) obravnavani knjigi: knjigo, ki smo jo dobili za darilo, knjige, ki so nam jih predstavili, film, ki smo si ga ogledali; 7) knjižnice: NUK, zanimive knjižnice po svetu, moderna knjižnica Oodi na Finskem; 8) praktični del: kako poiskati knjigo na polici, ko smo v skupinah z računalnikom iskali knjige po knjižnici.

Tudi dijaki prvih letnikov so napisali nekaj mnenj, ki so po tematiki enaka kot pri sedmošolcih, vendar so bili njihovi odgovori skromnejši in manj številčni. Nekateri med njimi so bili: o knjižnici, kaj vse ponuja knjižnica, ogled knjižnice; kako poiskati knjigo, kako si sposodim knjigo, uporaba COBISS-a, e-knjiga in zvočna knjiga; NUK, inovacije, knjižnica prihodnosti, moderne knjižnice ter predstavitev knjige, ki smo jo dobili, film.

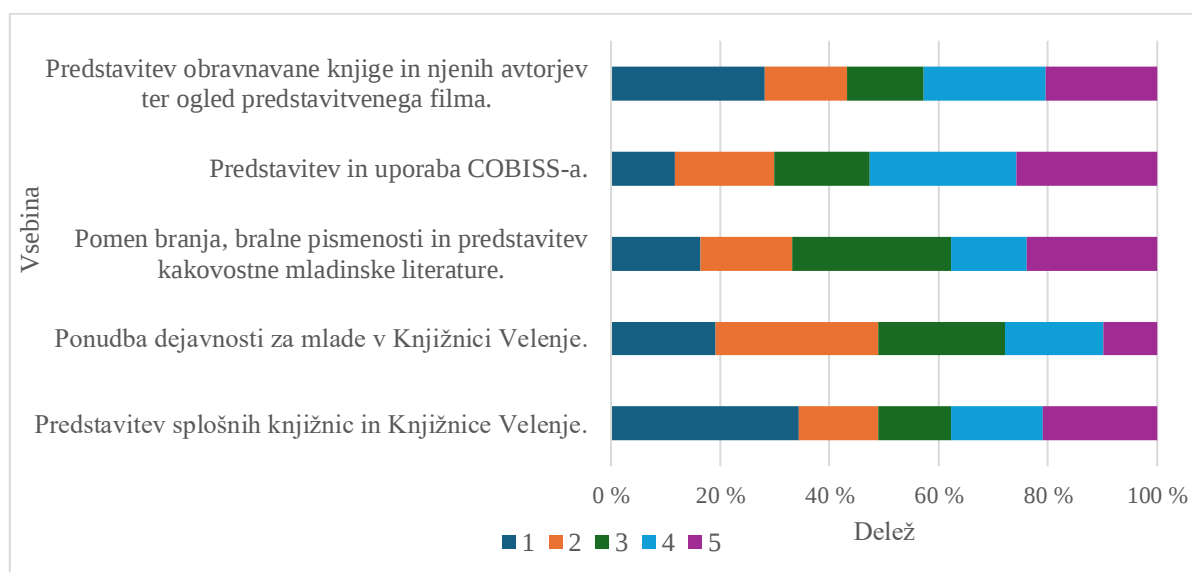
V petnajstem vprašanju smo želeli izvedeti, kako uporabna se anketirancem zdi vsebina projekta Rastem s knjigo. Našteti pet sklopov so morali oceniti po uporabnosti od 1 do 5, pri čemer je 1 pomenilo najmanj uporabno, 5 pa najbolj uporabno. Rezultate ločeno za sedmošolce in dijake prvih letnikov prikazujeta Grafikon 12 in Grafikon 13.

Na podlagi povprečij smo ugotovili, da se sedmošolcem od vsebine projekta Rastem s knjigo zdita najbolj uporabna pomen branja, bralne pismenosti in predstavitev kakovostne mladinske literature (3,4), sledijo predstavitev in uporaba COBISS-a (3,3) ter ponudba dejavnosti za mlade v Knjižnici Velenje (3,1). Povprečno najnižjo oceno sta prejela vsebinska sklopa predstavitev splošnih knjižnic in Knjižnice Velenje (2,7) ter predstavitev obravnavane knjige in njenih avtorjev ter ogled predstavitvenega filma (2,7).

Grafikon 12: Vsebina projekta Rastem s knjigo po uporabnosti – sedmošolci

Dijakom prvih letnikov se zdita najbolj uporabni predstavitev in uporaba COBISS-a (3,4), sledita pomen branja, bralne pismenosti in predstavitev kakovostne mladinske literature (3,1). Ostali vsebinski sklopi so prejeli podobne povprečne ocene: predstavitev obravnavane knjige in njenih avtorjev ter ogled predstavitvenega filma 2,9, predstavitev splošnih knjižnic in Knjižnice Velenje 2,8 ter ponudba dejavnosti za mlade v Knjižnici Velenje 2,7.

Grafikon 13: Vsebina projekta Rastem s knjigo po uporabnosti – dijaki prvih letnikov

V zadnjem, odprtem vprašanju smo anketirance spraševali, ali smo v okviru projekta Rastem s knjigo izpustili oz. pozabili omeniti kakšno informacijo o Knjižnici Velenje in njenih dejavnostih, ki bi jo želeli vedeti. Večina jih je odgovorila, da ni ničesar takšnega oz. da so

izvedeli vse, kar jih je zanimalo, nekateri med njimi pa so izpostavili, da bi želeli vedeti, kako nastane knjiga, koliko knjig ima naša splošna knjižnica in koliko stane članarina po 18. letu starosti. Pri tem naj pojasnimo, da v izvedbo projekta poskušamo vključiti čim več informacij, ki se nam zdijo pomembne za njihovo ciljno skupino, vendar 90 minut mine zelo hitro in zavedamo se, da nekatera vprašanja ostanejo neodgovorjena.

5 RAZPRAVA Z ZAKLJUČKI

Pri razvoju bralne pismenosti otrok in mladostnikov ima pomembno vlogo sodelovanje staršev, vzgojiteljev, učiteljev, knjižničarjev in ostalih strokovnih delavcev. Prav tako je bralna pismenost zelo povezana z informacijsko pismenostjo. Spodbujanje branja v zgodnejših obdobjih opazno vpliva na motivacijo za branje pri starejših osnovnošolcih in srednješolcih ter njihovo obiskovanje splošnih knjižnic, kar so ugotovili tudi slovenski strokovnjaki v svojih raziskavah s tega področja (npr. Grosman, Jamnik, Knaflič, Novljan, Pečjak, Steinbuch). Enako potrjujejo tudi mednarodne raziskave s področja bralne pismenosti (PIRLS in PISA) ter analize teh raziskav slovenskih strokovnjakov (npr. Grosman, Pečjak, Štraus in Markelj).

Namen naše raziskave je bil ovrednotiti vlogo splošnih knjižnic pri spodbujanju bralne kulture mladostnikov skozi evalvacijo nacionalnega projekta Rastem s knjigo v lokalnem okolju, natančneje Knjižnici Velenje. V ta namen smo izvedli kvantitativno analizo v obliki anketnega vprašalnika, na katerega je v celoti odgovorilo 382 udeležencev raziskave. Na podlagi pridobljenih rezultatov lahko potrdimo oz. zavrnilo postavljene hipoteze, predstavljene v podpoglavju 1.3.

Prva hipoteza se je glasila: »Vsaj polovica osnovnošolcev in dijakov je bila članica Knjižnice Velenje že pred udeležbo v projektu Rastem s knjigo.« Preverjali smo jo v četrtem vprašanju, kjer nas je zanimalo, ali so anketiranci že člani Knjižnice Velenje. Ugotovili smo, da je v našo splošno knjižnico včlanjena večina sedmošolcev (79 %), med dijaki prvih letnikov pa jih je nekoliko manj, in sicer 63 %. Upad vpisa dijakov je posledica dejstva, da dijaki prihajajo tudi iz drugih občin in so člani drugih splošnih knjižnic. Manj razveseljiv je podatek, da 14 % sedmošolcev in kar 23 % dijakov ni včlanjenih v nobeno splošno knjižnico, kar je precejšen upad na prehodu iz osnovne v srednjo šolo. Žal obisk projekta ni opazneje pripomogel k povečanju vpisa v knjižnico, saj je le 6 % sedmošolcev in 3 % dijakov prvih letnikov izrazilo

namero po včlanitvi v Knjižnico Velenje po udeležbi v projektu. Na podlagi pridobljenih podatkov smo torej prvo hipotezo potrdili.

Rezultati glede članstva anketirancev so spodbudni, hkrati pa niso presenetljivi, saj iz izkušenj pri delu vemo, da večino otrok v knjižnico že v predšolskem obdobju včlanijo starši, kasneje pa jih večina prihaja po gradivo za domače branje, še posebej če iskanega knjižnega naslova ni več na voljo v šolski knjižnici.

Naša opažanja iz prakse potrjujejo tudi ugotovitve pri naslednjem vprašanju, kjer so anketiranci odgovarjali, zaradi katerih storitev prihajajo v Knjižnico Velenje, in je večina tako sedmošolcev kot dijakov prvih letnikov s povprečjem 3,5 najpogosteje izbrala odgovor, da zaradi izposoje knjig za domače branje. To je tudi v skladu z našo drugo hipotezo, ki je bila: »Knjižnico Velenje osnovnošolci in dijaki najpogosteje obiščejo, da si izposodijo knjige za domače branje.« Ostali razlogi za obisk se pri sedmošolcih in dijakih po pogostosti rahlo razlikujejo. Sedmošolci zelo pogosto prihajajo zaradi izposoje knjig za prosti čas (3,2), medtem ko je pri dijakih na drugem mestu izposoja strokovnega gradiva za seminarske naloge (2,9), kar je razumljivo, saj v osnovni šoli ta oblika dela pri pouku še ni tako pogosta. Opazna razlika je tudi pri obiskovanju dejavnosti/krožkov/prireditve za mlade, ki pogosteje pritegnejo sedmošolce (2,6) kot dijake prvih letnikov (2,3). Na podlagi opisanih rezultatov smo tudi drugo hipotezo potrdili.

Pomanjkanja zanimanja za dejavnosti, namenjene mladostnikom, se v Knjižnici Velenje dobro zavedamo, zato poskušamo mlade bralce v knjižnico privabiti s privlačnimi in aktualnimi vsebinami, zanimivimi gosti, nagradami za sodelovanje pri dejavnostih ... Pri tem zelo uspešno sodelujemo s knjižničarkami, učitelji in profesorji na velenjskih osnovnih in srednjih šolah. Skupaj ustvarjamo prireditve, razstave, Pikino bralno značko, bralne klube za mlade in noč knjige, ko mladi bralci poleg pestrega programa v knjižnici tudi prespijo.

Tretjo hipotezo, »Več kot polovica osnovnošolcev in dijakov se z računalniškim knjižničnim katalogom COBISS prvič seznani v osnovnošolski knjižnici«, smo preverjali na podlagi rezultatov osmega vprašanja. Ugotovili smo, da naše predvidevanje ni bilo pravilno, zato smo jo ovrgli. Rezultati med sedmošolci in dijakih prvih letnikov so podobni, saj so ga več kot polovici predstavili v osnovni šoli pri slovenščini (26 % oz. 20 %) ali v osnovnošolski knjižnici (31 % oz. 39 %). Dijaki prvih letnikov, ki so se z njim prvič srečali v srednji šoli, so navedli,

da je bilo to pri pouku slovenščine ali v nekaj primerih računalništva. Velik odstotek pa je tistih, ki so COBISS spoznali šele letos v okviru projekta Rastem s knjigo, in sicer 43 % sedmošolcev in 30 % dijakov prvih letnikov.

Na osnovi odgovorov anketirancev smo četrto hipotezo, ki se glasi »Manj kot polovica osnovnošolcev in dijakov je knjigo, ki so jo prejeli ob udeležbi v projektu Rastem s knjigo, prebrala že prej,« potrdili. Iz analize rezultatov je namreč razvidno, da je to storilo 33 % sedmošolcev in 15 % dijakov prvih letnikov. Ostali jo še nameravajo (59 % sedmošolcev in 52 % dijakov prvih letnikov) ali pa je sploh ne bodo.

Koordinatorji projekta Rastem s knjigo na šolah so nam ob koncu povedali, da se je letošnji izbor knjig udeležencem zdel dober. Pritegnili so jih ilustracije na naslovnica, tematika in stil pisanja. Sedmošolcem so bile vseč predvsem zabavne dogodivščine in humoren stil pisanja, dijak pa so pritegnili športna tematika, napeto pustolovsko dogajanje in prepletanje znanstvene fantastike z zgodovinskim ozadjem zgodbe.

Naša peta hipoteza je bila: »Vsaj polovici osnovnošolcev in dijakov se zdi, da projekt Rastem s knjigo spodbuja branje.« Rezultati ankete so pokazali, da tako meni 32 % sedmošolcev in 35 % dijakov prvih letnikov, zato smo peto hipotezo ovrgli. Večina ga je kljub temu ocenila kot pozitivnega, saj je skupaj 86 % sedmošolcev in 77 % dijakov prvih letnikov odgovorilo, da se jim zdi poučen ali spodbuden za branje ali uporaben.

V skoraj 20 letih izvajanja nacionalnega projekta Rastem s knjigo v Knjižnici Velenje še nismo ocenili in analizirali uspešnosti doseganja njegovih ciljev, zato menimo, da je bila narejena raziskava ne le primerna, temveč tudi zaželeno glede na postavljene smernice. Na podlagi rezultatov anketnega vprašalnika lahko sklenemo, da smo tri zastavljene hipoteze potrdili in dve ovrgli, nasploh pa je raziskava izpolnila naša pričakovanja.

Menimo, da projekt Rastem s knjigo poleg osnovnih ciljev, ki jih je določila JAK, pomembno prispeva k vključevanju splošne knjižnice v širše družbeno okolje, s čimer imamo v mislih povezovanje s šolskimi knjižnicami kot enimi najpomembnejših akterjev na področju bralne kulture in pismenosti med mladostniki.

V zadnji letih je opazen zaskrbljujoč trend, da mladostniki kljub široki dostopnosti informacij pogosto ne dosegajo zadovoljljive ravni bralnih spretnosti, opuščajo branje knjig in vse manj obiskujejo splošne knjižnice. V okviru te problematike je poglavitni namen splošnih knjižnic spodbujanje bralnih navad in promocija pozitivnega odnosa do branja, da bi izpostavili in poudarili pomen, ki ga ima bralna pismenost za vse vidike življenja.

Pri delu z mladostniki opazamo, da jim veliko pomeni njihovo vključevanje v soustvarjanje zabavnih in privlačnih programov in dejavnosti. Zelo pomembno je, da jim predstavimo knjižnico in jih informiramo o njeni ponudbi, saj mnogi mladostniki ne poznajo obsega in vrednosti ponudbe gradiva, virov in storitev, ki so jim na voljo v knjižnicah. Pri tem je lahko v veliko pomoč projekt Rastem s knjigo, ki je zasnovan tako, da v postavljenih ciljih vključuje vse pomembne vidike bralne kulture, hkrati pa knjižnicam pri izvedbi pušča veliko prostora za domišljijo in inovativnost.

Glede na rezultate naše raziskave, ki je pokazala, da skupaj več kot polovica vseh anketirancev nikoli ali skoraj nikoli ne uporablja računalniškega knjižničnega kataloga COBISS, menimo, da je treba najbolj nadgraditi njegovo predstavitev in pri tem še posebej izpostaviti njegovo uporabnost v praksi. Da si tega želijo tudi anketiranci, potrjujejo odgovori na vprašanje, kako uporabna se jim zdi vsebina projekta Rastem s knjigo. Sklop predstavitev in uporaba COBISS-a so namreč v povprečju ocenili kot najbolj uporabnega (sedmošolci 3,3, dijaki prvih letnikov 3,4). Iz odgovorov anketirancev (npr. odgovor, da ni član Knjižnice Velenje, ampak druge knjižnice – Šoštanj, čeprav je to enota velenjske, kar je poudarjeno v predstavitvi knjižnice, ali predlog za mladinsko sobo, čeprav jo že imamo in se z udeleženci sprehodimo skozi jo ter jo predstavimo) je mogoče tudi sklepati, da nekateri predstavitvi ne sledijo oz. jih ne pritegne dovolj, zato za dvig zanimanja predlagamo aktivnejše vključevanje udeležencev projekta v njegovo izvedbo. V povezavi s spoznavanjem knjižnice predlagamo uvedbo igrifikacije. Mladostniki so zelo tekmovalni in imajo radi izzive, še posebej če sledi nagrada. Tako bi preverjanje poznavanja računalniškega knjižničnega kataloga COBISS v praksi izvedli v obliki tekmovanja več ekip, ki bi se ob časovni omejitvi in v obliki kviza z namigi preizkusile v iskanju knjižničnega gradiva po knjižnici. Ker mladostnikom veliko pomeni, če jih opazimo in upoštevamo njihovo mnenje, predlagamo tudi, da bi na koncu vsake predstavitve udeleženci glasovali, katerega avtorja knjig naj konec šolskega leta povabimo na pogovor z njimi v knjižnico.

Zaključimo lahko, da smo z ovrednotenjem nacionalnega projekta Rastem s knjigo v Knjižnici Velenje pridobili pomembne podatke, ki smo jih lahko na podlagi analize stanja, s katerim se srečuje naša knjižnica, preobrazili v splošno razumevanje pomena, namena in cilja projekta ter njegove uspešnosti na državni ravni. To je podlaga za načrtovanje novih bibliopedagoških dejavnosti in storitev za mladostnike ter hkrati izboljšanje oz. nadgradnjo obstoječih tako, da bodo zadovoljevale želje in potrebe današnje generacije mladih odraslih, za katere je branje še kako koristno na vseh področjih njihovega delovanja in ustvarjanja, a se tega premalo zavedajo.

6 NAVEDENI VIRI IN LITERATURA

- Amon, A. (2007). Projekt Rastem s knjigo ali kako najti pot do dobre knjige in splošne knjižnice. *Knjižničarske novice*, 17(10), 1–5.
- Aupič, M., Brenčič, P., Fras Popović, S., Lesjak, B., Podbrežnik Vukmir, B., Vilar, P., Vodeb, G. in Zdravje, A. (2018). *Doseganje razvojnih usmeritev Standardov za splošne knjižnice veljavnih v obdobju 2005–2017*. Narodna in univerzitetna knjižnica.
- Brezigar, M. (2011). *Pomen branja in spodbujanje bralne motivacije* [Diplomsko delo]. Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta.
<https://dk.um.si/IzpisGradiva.php?id=18045>
- Cambria, J. in Guthrie, J. (2010). Motivating and engaging students in reading. *The NERA Journal*, 46(1), 16–29.
- Crooks, S. in Chancellor, R. (2024). Social workers in the library: enhancing services to young adults. V A. Bernier in S. Lee (ur.), *Young adult library services: challenges and opportunities* (str. 39–44). Rowman & Littlefield.
- Črnko, L. (2007, 13. december). Rastem s knjigo 2007/2008. *Knjižnični kurir*, (4), 1.
- Fideršek, A. (2020). *Branje kot kulturna vrednota* [Magistrsko delo]. Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta. <https://dk.um.si/IzpisGradiva.php?id=76369>
- Furedi, F. (2017). *Moč branja: od Sokrata do Twitterja*. UMco.
- Gomboc, K. (2014). *Bralne navade osnovnošolcev tretjega trilettja v občini Murska Sobota* [Magistrsko delo]. Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta.
<https://dk.um.si/IzpisGradiva.php?id=45563&lang=slv>
- Grile, U. (2017). Razpoka v slovenski bralni kulturi: branje mladih kot največji izziv za vzpostavitev »dežele bralcev«. V T. Bešter in D. Vovk (ur.), *Povezovanje*,

- sodelovanje, skupnosti: ustvarimo državo bralcev: zbornik referatov* (str. 48–63). Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.
- IFLA – *Smernice za knjižnične storitve za mladostnike*. (2022). Zveza bibliotekarskih društev Slovenije. <https://online.anyflip.com/hqule/nhkh/mobile/index.html>
- Javna agencija za knjigo RS. (b. d.). *Rastem s knjigo*. <https://www.jakrs.si/bralna-kultura/rastem-s-knjigo/>
- Janeš, L. in Škrlič, G. (2012). Spodbujanje in spremljanje bralnih navad učencev tretjega triletja osnovne šole. *Šolska knjižnica*, 22(1), 50–59.
- Kepić Mohar, A. (2021). *Nevidna moč knjig: branje in učenje v digitalni dobi*. Cankarjeva založba.
- Knjižnica Velenje. (2022). *Strateški načrt Knjižnice Velenje 2023–2027*. <https://www.knjiznica-velenje.si/app/uploads/2023/01/Strateski-nacrt-Knjiznice-Velenje-2023-2027.pdf>
- Knjižnica Velenje. (2025). *Poročilo o delu 2024*. https://www.knjiznica-velenje.si/app/uploads/2025/02/porocilo_o_delu_2024.pdf
- Korošec Kavčič, R. (2013). *Evalvacija nacionalnega projekta „Rastem s knjigo SŠ 2010“ v Knjižnici Antona Tomaža Linhartaradovljica* [Diplomsko delo]. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Kovač, M. (2020). *Berem, da se poberem: 10 razlogov za branje knjig v digitalnih časih*. Mladinska knjiga.
- Nacionalna strategija za razvoj bralne pismenosti za obdobje 2019–2030*. (2019). Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. http://www.zrss.si/pdf/strategija_bralna_pismenost.pdf
- Novljan, S. (2002). Informacijska pismenost. *Knjižnica*, 46(4), 7–24.
- Novljan, S. (2008). Izključeni iz zagat bralne kulture. *Knjižnica*, 52(4), 113–123. <http://revija-knjiznica.zbds-zveza.si/Izvodi/K0804/Novljan.pdf>
- PISA 2022: *program mednarodne primerjave dosežkov učencev in učenk: nacionalno poročilo s primeri nalog iz matematike*. (2023). Pedagoški inštitut.
- Podbrežnik, I. (2009). Načrtovanje bralne kulture v splošnih knjižnicah. V *Znanje: teorija in praksa: zbornik 6. študentske konference Fakultete za management Koper, 18.–20. november 2009* (str. 697–705). Fakulteta za management Koper. <http://www.fm-kp.si/zalozba/ISBN/978-961-266-033-8/prispevki/Podbreznik%20Igor.pdf>

Ravnikar, A. (2023). *Bralno spodbujevalni projekti v srednjih šolah* [Magistrsko delo].

Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta. [https://repozitorij.uni-](https://repozitorij.uni-lj.si/IzpisGradiva.php?id=162964)

[lj.si/IzpisGradiva.php?id=162964](https://repozitorij.uni-lj.si/IzpisGradiva.php?id=162964)

Strategija razvoja slovenskih splošnih knjižnic 2022–2027. (2022). Združenje splošnih knjižnic.

Strateške usmeritve na področju IKT v splošnih knjižnicah za obdobje 2019–2028. (2019).

Narodna in univerzitetna knjižnica.

Stričević, I. in Jelusić, S. (2010). Knjižnične usluge za mlade: modeli i koncepti. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 53(1), 1–34.

Strokovna priporočila in standardi za splošne knjižnice: (za obdobje 2018–2028). (2019).

Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.

Vilar, P., Vodeb, G. in Milena, B. (2017). Proaktivna splošna knjižnica: slovenske splošne knjižnice, bralna pismenost in bralna kultura. V T. Bešter in D. Vovk (ur.),

Povezovanje, sodelovanje, skupnosti: ustvarimo državo bralcev: zbornik (str. 174–217). Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.

Wiegand, W. (2024). Youth services in public and school libraries: historical constraints = contemporary challenges. V A. Bernier in S. Lee (ur.), *Young adult library services: challenges and opportunities* (str. 125–130). Rowman & Littlefield.

PRILOGE

PRILOGA 1: Anketni vprašalnik

Draga učenka/dragi učenec!

Sem Špela Mlinar, bibliotekarka v Knjižnici Velenje. Pripravljam zaključno nalogo, v kateri bom raziskovala zadovoljstvo učencev s projektom Rastem s knjigo in bralno pismenost mladih. Zato te prosim, da pozorno prebereš vprašanja in nanje iskreno odgovoriš ter mi z izpolnitvijo anketnega vprašalnika pomagaš pri raziskavi. Anketa je anonimna. Za tvoje sodelovanje se ti najlepše zahvaljujem.

1. Spol (obkroži): ženski moški

2. Razred (obkroži): 7. razred 1. letnik

3. Kje si najpogosteje izposojaš knjige?
 - a) V šolski knjižnici.
 - b) V Knjižnici Velenje.
 - c) Drugje (dopiši): _____.

4. Ali si član/-ica Knjižnice Velenje?
 - a) Da, bil/-a sem že pred udeležbo v projektu Rastem s knjigo.
 - b) Ne, vendar se nameravam včlaniti po udeležbi v projektu Rastem s knjigo.
 - c) Ne, sem pa član/-ica druge splošne knjižnice, in sicer _____.
 - d) Ne, nisem član/-ica nobene splošne knjižnice.

5. Če obiskuješ Knjižnico Velenje, zaradi katerih storitev prihajaš? Razvrsti glede na pogostost od 1 do 5, pri čemer je 1 najredkeje, 5 pa najpogosteje.
_____ Izposoja knjig za domače branje.
_____ Izposoja knjig za prosti čas.
_____ Izposoja strokovnega gradiva za seminarske naloge.
_____ Uporaba računalnika.
_____ Dejavnosti/krožki/prireditve za mlade.
_____ Drugo (dopiši): _____

6. Katere dejavnosti bi te (pogosteje) pritegnile v knjižnico oz. ali kaj pogrešaš?
-
7. Ali pri iskanju knjižničnega gradiva uporabljaš računalniški knjižnični katalog COBISS?
- a) Vedno.
 - b) Zelo pogosto.
 - c) Pogosto.
 - d) Skoraj nikoli.
 - e) Nikoli.
8. Kdaj si se prvič seznanil/-a z računalniškim knjižničnim katalogom COBISS?
- a) V osnovni šoli pri predmetu _____.
 - b) V osnovnošolski knjižnici.
 - c) V srednji šoli pri predmetu _____.
 - d) V srednješolski knjižnici.
 - e) Letos v okviru projekta Rastem s knjigo.
9. Kaj novega si ob predstavitvi COBISS-a izvedel/-a?
- a) Kako ga uporabljati in kaj vse ponuja.
 - b) Kako poiskati knjižnično gradivo na polici.
 - c) Kako preveriti, ali je knjižnično gradivo prosto za izposajo in v katerih enotah knjižnice.
 - d) COBISS sem poznal/-a že prej, zato nisem izvedel/-a nič novega.
10. Ali si po predstavitvi COBISS-a samostojnejši/-a pri iskanju gradiva v knjižnici?
- a) Da.
 - b) Ne.
11. Navedi avtorja in/ali naslov knjige, ki si jo prejel/-a na koncu obiska v knjižnici.
-
12. Ali si omenjeno knjigo prebral/-a? Obkroži.
- a) Da, že pred obiskom projekta.
 - b) Ne, jo še nameravam.

c) Ne in je tudi ne bom.

13. Kakšen se ti zdi projekt Rastem s knjigo?

- a) Uporaben.
- b) Poučen.
- c) Spodbuja branje.
- d) Dolgočasen, nezanimiv.
- e) Drugo (dopiši):

14. Kaj si si najbolj zapomnil/-a oz. kaj se ti je zdelo najbolj zanimivo pri projektu Rastem s knjigo?

15. Razvrsti vsebino projekta Rastem s knjigo po uporabnosti od 1 do 5, pri čemer je 1 najmanj uporabno, 5 pa najbolj uporabno.

_____ Predstavitev splošnih knjižnic in Knjižnice Velenje.

_____ Ponudba dejavnosti za mlade v Knjižnici Velenje.

_____ Pomen branja, bralne pismenosti in predstavitev kakovostne mladinske literature.

_____ Predstavitev in uporaba COBISS-a.

_____ Predstavitev obravnavane knjige in njenih avtorjev ter ogled predstavitvenega filma.

16. Ali te o Knjižnici Velenje in njenih dejavnostih zanima še kaj, pa ti tega pri projektu Rastem s knjigo nismo predstavili, omenili ali si nisi upal vprašati?

Hvala za vložen trud in čas!

Špela Mlinar